

Milieu, een kwestie van kwaliteit

Milieujaarverslag 1999

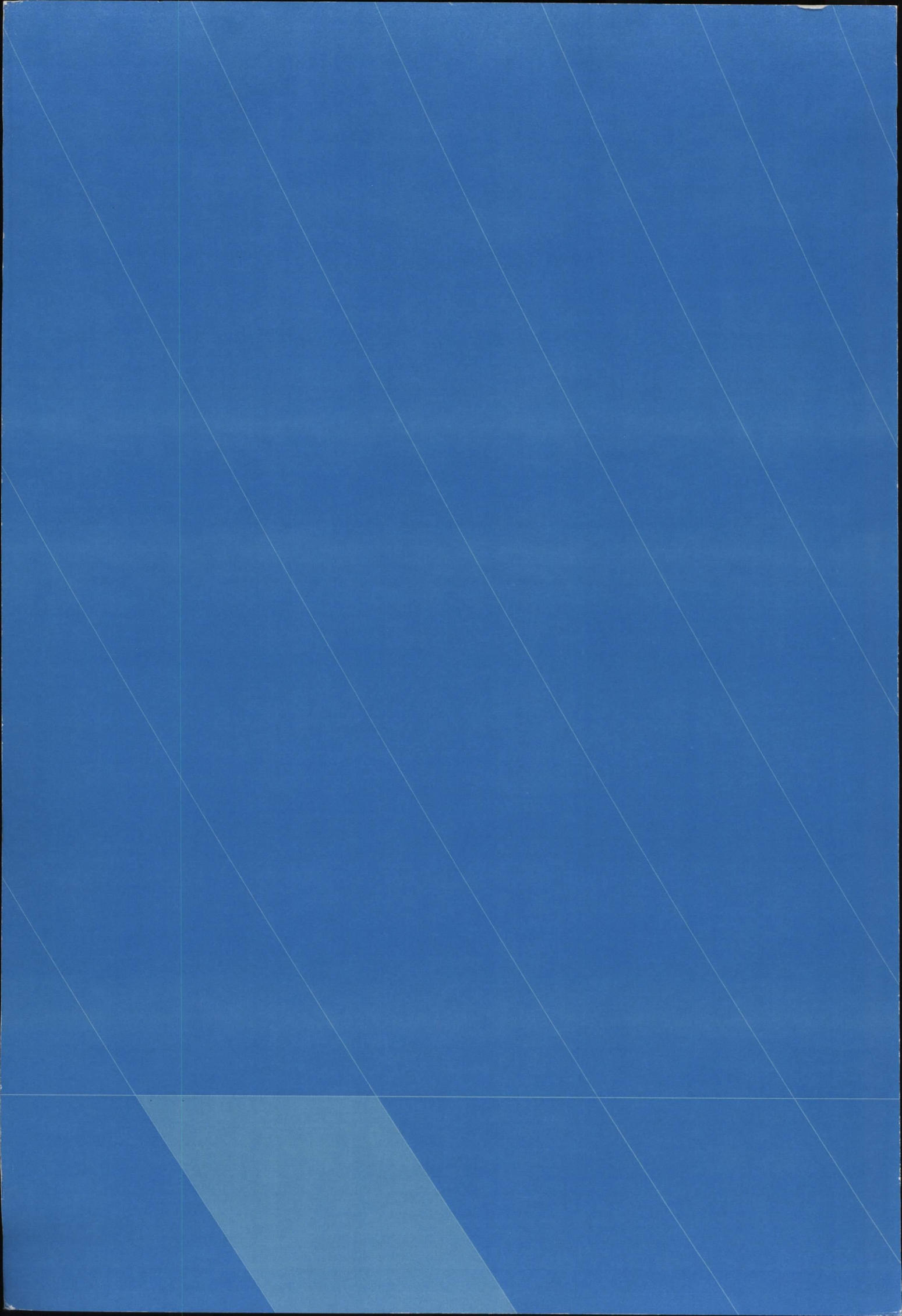

Ministerie van Verkeer en Waterstaat
Directoraat-Generaal Rijkswaterstaat

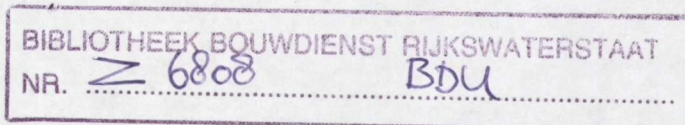

Directie Noord-Holland

Z6808

BIBLIOTHEEK
Bouwdienst Rijkswaterstaat
Postbus 20.000
3502 LA Utrecht

Milieu, een kwestie van kwaliteit

Milieujaarverslag 1999

Ministerie van Verkeer en Waterstaat
Directoraat-Generaal Rijkswaterstaat
Directie Noord-Holland

Leeswijzer

Voor u ligt het milieujaarverslag 1999. Hierin komen regelmatig afkortingen of woorden voor die niet altijd bekend zijn bij de lezer/gebruiker. Daarom is een lijst toegevoegd, waarin u de noten bij de tekst en de afkortingen vindt, die het u gemakkelijker maakt bij het lezen van het Milieujaarverslag.

Deze lijst vindt u achter in dit verslag. U kunt deze bladzijde naar buiten vouwen, zodat u bij het lezen van het verslag direct de afkortingen en verwijzingen kunt vinden.

Een bijkomend voordeel is dat u deze pagina tevens als boekenlegger kunt gebruiken.

Inhoud

	Voorwoord	5
1	Bedrijfbeschrijving	7
1.1	Taken en organisatie	7
1.2	Milieuaspecten werkzaamheden RWS	8
1.3	Indeling werkprocessen	9
2	Beleid en visie	11
2.1	Milieubeleidsverklaring	11
2.2	Relevante externe ontwikkelingen	11
2.3	Directiestrategie 1998-2003	11
3	Beschrijving milieuzorg	12
3.1	Organisatie milieuzorg	12
3.2	Stand van zaken invoering milieuzorg	13
3.3	Ervaringen met milieuzorg	15
3.4	Milieuzorgaudits	15
4	Milieuzorg in uitvoering	16
4.1	Uitvoering acties MAP 1999	16
4.2	Kwantitatief	17
4.2.1	Kantoormilieuzorg	18
4.2.2	Milieuzorg woon-werkvervoer	21
4.2.3	Alternatief materiaal gebruik bij aanleg	24
4.2.4	Bestrijdingsmiddelen gebruik bij beheer	25
4.3	Kwalitatief	26
4.3.1	Energiebesparingsprogramma	26
4.3.2	Toepassing pakket Duurzaam Bouwen voor de GWW-sector	27
4.3.3	Helofytenfilters bij afstromend wegwater A1	28
4.3.4	Ontsnipperende maatregelen	29
4.3.5	Inventarisatie verontreiniging overheidsterreinen	30
5	Kaders voor de toekomst	31
5.1	Realisatie milieuzorgsysteem	31
5.2	Energiebesparing	32
5.3	Energieopwekking	33
5.4	Bestrijdingsmiddelen	33
5.5	Duurzaam Bouwen	33
5.6	Scheepsafval	34
5.7	Vervoer	34
5.8	Integratie milieuzorgsysteem en kwaliteitssysteem	34
6	Samenvatting	35

Voorwoord

Beste lezer,

Voor de tweede keer verschijnt het Milieujaarsverslag van de Directie Noord-Holland van de Rijkswaterstaat.

In dit verslag treft u een beschrijving aan van de vorderingen van de directie op milieugebied in het afgelopen jaar.

In het afgelopen jaar zijn er vorderingen gemaakt die wijzen in de richting van een meer integrale aanpak. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de vlag waaronder dit alles gebeurt: van Bedrijfsinterne Milieuzorg naar kortaf Milieuzorg. Het blijkt ook uit de mijlpalen die zijn bereikt, waarvan de meest opvallende zijn:

- De KAM-functies in de organisatie zijn geïnstitutionaliseerd bij de dienstkringen Amsterdam en Alkmaar en de Informatiedienst Water van de Directie Noord-Holland. Dit betekent dat de functies een onderdeel van de staande organisatie zijn geworden.
- Uit het Co-M zijn voorzitters voor de milieugroepen aangewezen, die hun taken actief zijn gaan oppakken.
- De registratie van de verbruiken van Kantoor & Vervoer komt nu echt op gang. Dit geldt tevens voor de registratie van het verbruik van secundaire materialen.
- Er zijn twee workshops voor het management gehouden.

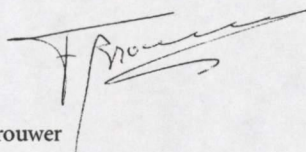
Uit deze opsomming blijkt dat Milieuzorg meer is ingebed in de organisatie en meer aandacht van de directie krijgt. Dit blijkt ook uit de plannen voor 2000 waarin al deze aanzetten verder uitgewerkt gaan worden.

Belangrijk aspect daarbij blijft de inzet van mensen. Milieuzorg is 'people-business'; het is niet iets wat je met structuren en handboeken bewerkstelligt. Pas als mensen zich betrokken voelen – of kunnen voelen – zie je dat zij zich ook werkelijk inspannen om Milieuzorg de aandacht te geven die het nodig heeft en verdient.

Dit maal gaat het Milieujaarsverslag niet alleen naar de eigen medewerkers, maar ook naar de externe relaties. Ik hoop dat u allen er in kunt lezen dat RWS-NH op milieugebied op de goede weg zit en dat milieuzorg serieus wordt aangepakt.

Tevens spreek ik de hoop uit dat andere organisaties in de Provincie de voorbeeldfunctie van de Directie Noord-Holland op waarde weten te schatten!

Veel genoeg met deze uitgave en voor reacties staan wij open!

dr ir Frits Brouwer

Directeur Water en portefeuillehouder Milieuzorg

1 Bedrijfsbeschrijving

1.1 Taken en organisatie

De Directieraad van Rijkswaterstaat heeft de missie van Rijkswaterstaat als volgt geformuleerd:

Rijkswaterstaat is de rijksdienst die zorgt voor:

- droge voeten;
- voldoende schoon water;
- wegen en vaarwegen;
- veilig verkeer.

Dat doet hij/zij door:

- scherp te luisteren naar wat de maatschappij vraagt;
- steengoed te zijn;
- glashelder te maken wat hij doet en;
- dit ook nog hartstikke leuk te vinden.

De taken van Rijkswaterstaat komen dus neer op:

- ons land beschermen tegen overstromingen;
- verantwoordelijk zijn voor beheer voor genoeg water en de kwaliteit daarvan;
- mogelijk maken van mobiliteit en het beheersen en geleiden daarvan, dus het aanleggen en/of verbeteren van (vaar)wegen;
- zorgen dat verkeer- en vervoerstromen op een veilige manier plaatsvinden.

De taken op het gebied van aanleg (inclusief ontwerp) komen voort uit politieke beslissingen voorbereid door de beleidsonderdelen van het ministerie van Verkeer en Waterstaat zoals het Directoraat Generaal Goederenvervoer en het Directoraat Generaal Personenvervoer. Deze beslissingen worden uitgewerkt door de Directie Noord-Holland van Rijkswaterstaat. Denk hierbij aan snelwegen, het Noordzeekanaal met aangrenzende wateren, spuisluizen en het gemaal bij IJmuiden.

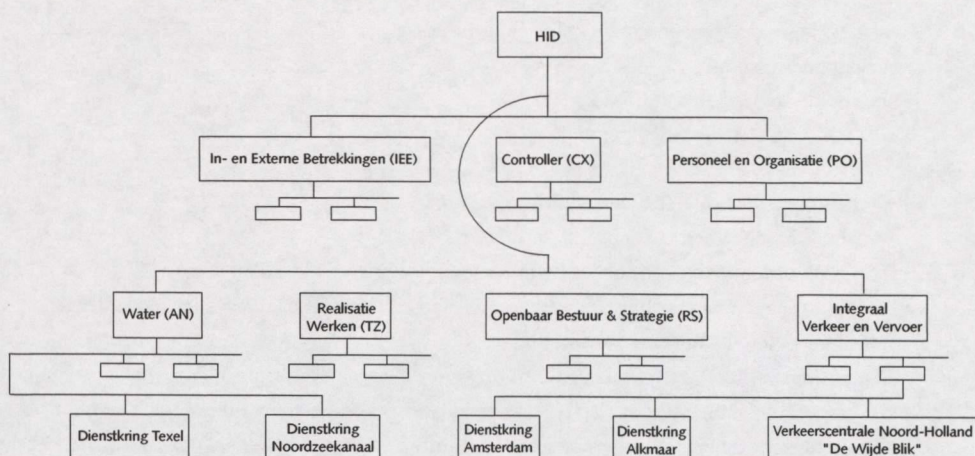
Hier binnen heeft de Directie Noord-Holland als regionale uitvoeringsdienst de volgende rollen:

- beheerder van rijksinfrastructuur en rijkswateren in de regio (uitvoeringsorganisatie);
- planvormer op het gebied van rijksinfrastructuur en uitvoerder van de gevormde plannen;
- toetser van de plannen van andere overheden in het kader van subsidieregelingen van Verkeer en Waterstaat;
- een intermediair tussen het landelijke beleid van het ministerie van Verkeer en Waterstaat en de regionale uitvoering daarvan, dus oog, oor en mond van de minister in de regio;
- een deskundige partner voor andere diensten en organisaties in de regio;
- deskundige en innovatieve opdrachtgever.

Om deze rol te kunnen vervullen is de directie op een bepaalde manier georganiseerd (zie figuur 1.1). Hieraan ten grondslag ligt een scheiding die bij alle onderdelen van Rijkswaterstaat terug te vinden is, namelijk: de delen die zich met de natte infrastructuur in de regio bezighouden, de zogenaamde 'natte poot', de hoofdafdeling Water (AN), en delen die zich met de droge infrastructuur in de regio bezighouden, de zogenaamde 'droge poot' ofwel hoofdafdeling Integraal Verkeer en Vervoer (IVV). Noord-Holland heeft hiernaast twee hoofdafdelingen die de natte en de droge poot ondersteunen, namelijk de hoofdafdeling Openbaar Bestuur en Strategie (RS) en de hoofdafdeling Realisatie Werken (TZ). De eerste levert juridische en specialistische beleidsondersteuning, terwijl de laatste de ontwerp- en realisatiefase trekt, wat deels uit het inzetten en begeleiden van uitbestedingen bestaat. De droge en de natte poot leveren de doelmatige beleidmakers en projectbegeleiders en zijn daarnaast verantwoordelijk voor het beheer en onderhoud van de reeds gerealiseerde infrastructuur.

Dit laatste onderdeel is bij beide ondergebracht in onderafdelingen die merendeels gebiedsgebonden zijn. De gebiedsgebondenheid komt tot uitdrukking in de namen van deze onderdelen, namelijk de dienstkringen Texel en Noordzeekanaal voor de natte infrastructuur en Amsterdam en Alkmaar voor de droge infrastructuur.

Naast de vier hoofdafdelingen zijn er ook drie stafafdelingen die hoofdzakelijk ondersteuning bieden in de bedrijfsvoering. De afdeling Controller biedt ondersteuning op het gebied van financiën, de activiteiten van de afdeling Personeel en Organisatie spreken voor zich en de afdeling In- en Externe Betrekkingen is werkzaam op het gebied van communicatie, automatisering, huisvesting, logistiek en archief.

Figuur 1.1 Organogram van Rijkswaterstaat Directie Noord-Holland

1.2 Milieuaspecten werkzaamheden RWS

Rijkswaterstaat is een organisatie met een zeer divers takenpakket. Dat betekent dat milieu ook op veel plaatsen en op veel verschillende manieren en niveaus een rol speelt in het werk van de directie.

Milieu kan een kerntaak zijn van een hele afdeling, zoals de verlening van Wvo-vergunningen door de afdeling ANWE en het handhaven daarvan door ANWH. Maar milieu kan ook een indirect onderdeel zijn van een taak, zoals de keuze voor een meer of minder milieuvriendelijk schoonmaakmiddel bij het schoonhouden van wegmeubilair. Milieu komt voor op beleidsmatig niveau (het schrijven van een reactie op een milieuplan van een andere overheid, het uitdragen van het VenW-beleid ten aanzien van integraal waterbeheer) en op heel concreet niveau (het al of niet toepassen van bestrijdingsmiddelen bij het onderhoud van de infrastructuur).

Afbakening

Om serieus inhoud te geven aan zorg voor het milieu wil RWS NH werken met een milieuzorgsysteem, overeenkomstig landelijke afspraken (zie § 5.1). Dit is een systeem dat bestaat uit een samenhangend geheel van beleidsmatige, technische en administratieve maatregelen, gericht op de beheersing en vermindering van de milieubelasting.

Het milieuzorgsysteem omvat de uitvoeringsgerichte taken van RWS: verkenning, planvorming, ontwerp, aanleg, beheer en onderhoud van de Rijkswaterstaatswerken, evenals de taken die daarvoor nodig zijn. De meer strategische keuzes op het gebied van bereikbaarheid en veiligheid zullen niet bij milieuzorg aan de orde worden gesteld.

Of er een tracéprocedure wordt opgestart of een zandsuppletie wordt uitgevoerd, wil de Directie Noord-Holland voorlopig nog niet onder milieuzorg laten vallen, wél de manier waarop deze processen worden ingevuld en uitgevoerd.

Deze afbakening komt overeen met een bedrijf (bijvoorbeeld een olieraffinaderij) dat in het kader van zijn milieuzorgsysteem niet de aard van zijn product (olie) aan de orde stelt, maar wel het (raffinage)proces, de kwaliteit van de grondstof, de afvalverwerking, het onderhoud van zijn productiemiddelen etc.

Genoemde afbakening laat onverlet dat Rijkswaterstaat Noord-Holland, overeenkomstig het beleid van Verkeer en Waterstaat, streeft naar een duurzame samenleving op zijn beleidsterreinen.

Overigens is milieuzorg niet alleen van toepassing op de door RWS zelf uitgevoerde activiteiten, maar ook op de werkzaamheden die onder verantwoordelijkheid en in opdracht van RWS worden uitgevoerd door anderen, zoals aannemers.

In de volgende paragraaf is aangegeven welke werkprocessen Rijkswaterstaat onderscheidt in het kader van milieuzorg.

1.3 Indeling werkprocessen

Voor milieuzorg zijn de werkzaamheden van de Directie Noord-Holland tijdens de inventarisatie van milieuaspecten (1997, 'Naar een milieuzorgsysteem voor Rijkswaterstaat Directie Noord-Holland', 'Kantoor & Vervoer' en 'Aanleg, Beheer & Onderhoud') op basis van de producten maar vooral op basis van de werkprocessen in categorieën ingedeeld. Later zijn deze categorieën weer als volgt geclusterd:

- Planvorming & Aanleg
- Beheer & Onderhoud
- Kantoor & Vervoer

In het navolgende wordt kort aangegeven wat onder deze termen wordt verstaan en (niet uitputtend) in welk organisatieonderdeel deze werkprocessen met name plaatsvinden. In tabel 1.1 worden de bijbehorende milieuaspecten genoemd.

Planvorming betreft de verkenning, uitwerking en voorbereiding tot besluitvorming van aanleg van infrastructuur en bijbehorende voorzieningen. Voor de grotere projecten, bijvoorbeeld de capaciteitsuitbreiding Coentunnel, Zeepoort IJmond, geldt de wettelijke tracéprocedure, inclusief milieueffectrapportage. Planvorming vindt plaats in de hoofdafdelingen AN en IVV, met ondersteuning van de hoofdafdelingen RS en TZ.

Aanleg (realisatie) betreft de daadwerkelijke uitvoering van het project, inclusief de direct voorbereidende activiteiten zoals het schrijven van de bestekken c.q. contracten. Aanleg wordt primair uitgevoerd door de verschillende afdelingen van TZ. Aanlegprojecten in het kader van beheer en onderhoud worden uitgevoerd door de dienstkringen.

Alle soorten belasting voor milieu en landschap door aanleg en gebruik van infrastructurele voorzieningen horen tot de milieuaspecten die bij Planvorming & Aanleg een rol spelen. Het is daarbij van belang om zo vroeg mogelijk in de planvormingfase rekening te houden met milieu-effecten, al dan niet in het kader van de tracéprocedure. Preventie verdient immers de voorkeur!

Beheer & Onderhoud betreft de instandhouding van de infrastructurele voorzieningen die onder RWS vallen, evenals de hierbij behorende voorbereidende werkzaamheden. Beheer & Onderhoud speelt zich primair af binnen de dienstkringen. Zij kunnen hierbij ondersteuning krijgen van RS en TZ.

Kantoor betreft het beheer en onderhoud (schoonmaak, energie) van de door de directie gebruikte kantoren en andere gebouwen, de aanschaf en het gebruik van de benodigde kantoorartikelen (van pen en papier tot en met meubilair) en de verwerking van het vrijkomende afval.

Vervoer betekent het woon-werk- en werk-werkverkeer (vervoermanagement), aanschaf en beheer van de dienstauto's e.d.

Er zijn, naast het directiekantoor Schonenvaert en de daarbij behorende dependance, vier dienstkringkantoren en drie kantoren van diensten evenals vele rayon- en steunpuntkantoren. Deze kantoren, samen met de kantoren van de dienst worden decentraal beheerd door de betreffende dienstkring of dienst. Wel heeft Facilitaire Zaken, vanuit het directiekantoor, hier een ondersteunende rol in. Zij beheert tevens gebouw Schonenvaert en de dependance Boerhaavelaan.

Milieu aspecten	Werk-processen	Planvorming	& Aanleg	Beheer	& Onderhoud	Kantoor	& Vervoer
Energie verbruik	electra	bij aanleg en beheer afwegen	minimaliseren t.a.v. tijdelijke installaties	minimaliseren (b.v. bij gemaal)	minimaliseren en bij beheer afwegen	minimaliseren t.a.v. verlichting & apparatuur en bij uitbreiding nieuwbouw	
	groene energie	gebruik mogelijk maken	mogelijk maken / ervoor kiezen	ervoor kiezen	minimaliseren / mogelijk maken	ervoor kiezen en bij uitbreiding / nieuwbouw meenemen	
	gas, stookolie	bij beheer afwegen	minimaliseren t.a.v. tijdelijke behuizingen	minimaliseren (b.v. bij gemaal, bedieningsruimten)	minimaliseren en bij beheer afwegen	minimaliseren bij b.v. verwarming en bij uitbreiding / nieuwbouw meenemen	
	benzine, autogas, diesel	bij aanleg en b&o afwegen	minimaliseren		minimaliseren en bij beheer afwegen		minimaliseren bij woonwerk en dienstreizen
materialen verbruik	primaire	bij aanleg en onderhoud afwegen	minimaliseren		minimaliseren		
	secundaire	bij aanleg en onderhoud	minimaliseren		minimaliseren		
	andere materialen	onderhouds- & conserveringsmaterialen voor kunstwerken bij aanleg en onderhoud afwegen	onderhouds- & conserveringsmaterialen voor kunstwerken minimaliseren	minimaliseren beheer-materialen (b.v. bestrijdingsmiddelen)	minimaliseren onderhouds- en conserveringsmaterialen	minimaliseren voor kantoorartikelen, meubilair en schoonmaakartikelen	minimaliseren onderhouds- & conserveringsmaterialen
water verbruik		bij aanleg en b&o afwegen	minimaliseren	minimaliseren	minimaliseren en bij beheer afwegen	minimaliseren	
afvalstoffen of productie van verontreinigende materialen / stoffen	manier van afvoeren	scheiding en/of hergebruik mogelijk maken	scheiden & hergebruik	scheiden & hergebruik	scheiden & hergebruik (mogelijk maken)	scheiden & hergebruik (mogelijk maken)	scheiden & hergebruik
	(bouw)stoffen	bij aanleg en onderhoud afwegen	minimaliseren	minimaliseren	bij onderhoud afgeven	minimaliseren bij uitbreiding / nieuwbouw	
	restafval	bij aanleg en beheer afwegen	minimaliseren	minimaliseren	minimaliseren en bij beheer afwegen	minimaliseren (b.v. bij catering)	minimaliseren
	groenafval	bij b&o afwegen	minimaliseren	minimaliseren	bij b&o afgeven	minimaliseren (b.v. bij catering)	
	papierafval	minimaliseren	minimaliseren	minimaliseren	minimaliseren	minimaliseren	
	KCA	bij aanleg en b&o afwegen	minimaliseren	minimaliseren	minimaliseren en bij b&o afwegen	minimaliseren	minimaliseren
	uitlogingsstoffen	bij b&o afwegen	minimaliseren	minimaliseren	bij b&o afwegen	minimaliseren b.v. bij onderhoud uitbreiding/nieuwbouw kantoren meenemen	minimaliseren
	lucht verontreiniging	bij aanleg b&o afwegen	minimaliseren	minimaliseren	minimaliseren en bij b&o afwegen	minimaliseren ook bij uitbreiding/nieuwbouw	minimaliseren
	Vieze vloeistoffen / water	bij aanleg b&o afwegen	minimaliseren	minimaliseren	minimaliseren en bij b&o afwegen	minimaliseren b.v. bij onderhoud uitbreiding/nieuwbouw kantoren meenemen	
geluid-, trillings- en lichthinder		bij aanleg b&o afwegen	minimaliseren	minimaliseren	minimaliseren	minimaliseren	
aantasting natuur en landschap		b&o afwegen	minimaliseren	minimaliseren	minimaliseren	minimaliseren	
algemene aanpak		LCA benadering	beïnvloeden planvorming en invullen opdrachtgeverschap	gedragsbeïnvloeding en opleiding inkoopbeleid op basis van LCA	LCA benadering	gedragsbeïnvloeding, opleiding, opdrachtgeverschap, inbreng bij uitbreiding / nieuwbouw kantoren en inkoopbeleid op basis van LCA	inkoopbeleid op basis van LCA onderhoud (uitbesteden) en gedragsbeïnvloeding en opleiding

Tabel 1.1 Milieuaspecten voor de verschillende primaire werkprocessen

2 **Beleid en visie**

2.1 **Milieubeleidsverklaring**

De Directie Noord-Holland heeft al in augustus 1996 een milieubeleidsverklaring (zie figuur 4.5) afgelegd.

Voor het dagelijks handelen gaat de Directie Noord-Holland uit van de volgende stelregels:

- beschouw milieu, veiligheid en economie als gelijkwaardige factoren bij de besluitvorming;
- wentel problemen niet af: niet op anderen, niet naar elkaar, niet naar de toekomst;
- geef serieus inhoud aan onze eigen milieuverantwoordelijkheid in de directe omgeving.

De lijn is binnen zijn eigen taken verantwoordelijk voor milieuzorg.

2.2 **Relevante externe ontwikkelingen**

Er is op landelijk niveau een stap gezet in de richting van verankering milieuzorg in de bedrijfsvoering van Rijkswaterstaat. In 1999 is een paragraaf over milieuzorg opgenomen in de aanvulling op het Handboek Planproces (ofwel het HA-plan). In de betreffende paragraaf wordt door het Hoofdkantoor van de Waterstaat verantwoording gevraagd over het al dan niet aanwezig zijn van een aantal instrumenten voor een milieuzorgsysteem. Deze paragraaf zal in de toekomst verder uitgebouwd worden. Dit kan gezien worden als invulling van het opdrachtgeverschap door het Hoofdkantoor van de Waterstaat.

Er is het afgelopen jaar vastgesteld dat de milieuzorgorganisatie bij Rijkswaterstaat voornamelijk verankerd is in de droge onderdelen van de Rijkswaterstaat. Er is tevens vastgesteld dat binnen de natte onderdelen eveneens ontwikkelingen plaatsvinden op het gebied van milieuzorg vanuit de achtergrond van waterkwaliteitsbeheer en de verschillende milieuwetten (Wvo, Wbb). Maar dit gebeurt grotendeels los van de milieuzorgontwikkelingen bij de droge onderdelen. Deze tweedeling wordt niet wenselijk geacht. Daarom is begin 2000 een milieuzorgdag georganiseerd waarbij deelnemers, uit beide geledingen, die zich met milieuzorg bezig houden elkaar hebben ontmoet en ervaringen uitgewisseld. Tijdens deze dag is geprobeerd een aantal dwarsverbanden te leggen tussen de natte en droge ontwikkelingen en de verankering daarvan in de organisatie.

Het nationaal pakket Duurzaam Bouwen voor de sector Grond-, Weg en Waterbouw (hierna 'het pakket' genoemd) is eind 1999 na uitgebreide consultatie van verschillende actoren (overheden, aannemers, raadgevende ingenieurs en toeleveranciers), waaronder Rijkswaterstaat, door de sector, geaccepteerd. Het pakket komt voort uit een actie uit het Tweede Plan van Aanpak Duurzaam Bouwen van VROM, waaraan RWS ook deel heeft genomen.

2.3 **Directiestrategie 1998-2003**

In 1998 rolde de Directiestrategie 1998-2003 van de persen. Hierin staan de doelen die de directie de komende vijf jaar nastreeft. Maar er staat ook beschreven hoe RWS NH hieraan inhoud wil geven. Als uitgangspunt geldt natuurlijk de missie van Rijkswaterstaat als geheel (zie hoofdstuk 1). Op basis van deze missie en de kenmerken van het beheersgebied van RWS NH zijn er drie thema's geformuleerd. Thema's waarbinnen de doelen voor de komende drie jaren zijn bepaald. Deze thema's zijn ook in 2000 nog steeds actueel en zijn:

een bereikbaar Noord-Holland;
een leefbaar Noord-Holland;
een veilig Noord-Holland.

Deze centrale thema's zijn verder uitgewerkt in strategische thema's. De strategische thema's worden, voor zo ver nodig, jaarlijks geactualiseerd. Aan het onderwerp 'Bedrijfsinterne Milieuzorg' is in de directiestrategie, binnen 'Een leefbaar NH', een thema gewijd, dat luidt;

Bedrijfsinterne milieuzorg als vanzelfsprekend onderdeel van de eigen bedrijfsvoering

Bedrijfsinterne milieuzorg richt zich nadrukkelijk niet alleen op eigen activiteiten op Kantoor & Vervoer maar ook op Planvorming & Aanleg, Beheer & Onderhoud. Het streven is milieuzorg een vanzelfsprekend onderdeel te laten zijn in de gehele bedrijfsvoering.

Ook Duurzaam Bouwen is een vorm van interne milieuzorg. In het beperken van de toepassing van primaire stoffen door in plaats daarvan secundaire stoffen te gebruiken heeft Rijkswaterstaat Noord-Holland al het een en ander bereikt. Zo is er een checklist materialen en milieu geïmplementeerd in het interne werkproces. Ondanks de vooruitgang die geboekt is, blijft Duurzaam Bouwen een belangrijk speerpunt.

Winst valt de komende periode tevens te behalen door ook de Tracé/MER-studies door de bril van de duurzame bouwer te bekijken.

Om dit thema verder vorm en inhoud te geven is als actie vastgelegd, dat het milieuzorgsysteem een koepel is voor een aantal uitvoeringssparen, zoals Duurzaam Bouwen.

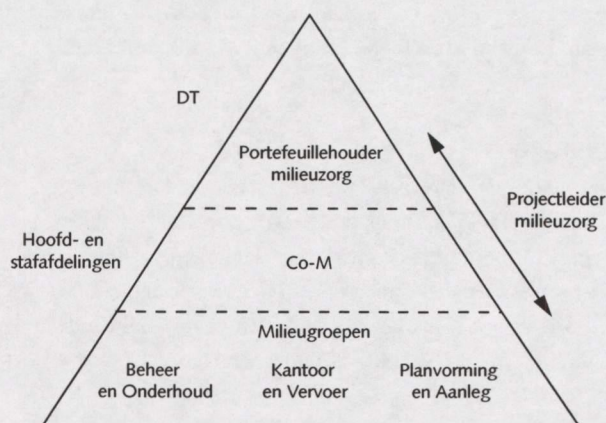
Daarnaast zijn er acties bij enkele andere strategische thema's met een milieuaspect, namelijk:

- beperkte en selectieve aanpassing van de infrastructuur;
- meervoudig grondgebruik bij de aanleg van nieuwe infrastructuur.

3 Beschrijving milieuzorg

3.1 Organisatie milieuzorg

Het hoofd van de hoofdafdeling Water, dr. ir. F.J.J. Brouwer, is portefeuillehouder Milieuzorg in het Directieteam. De invoering van milieuzorg binnen de gehele directie wordt getrokken door een projectleider, drs. E. van Mulligen (met ingang van 1/7/2000 is dat E. Verdonschot). Het coördinatieoverleg Milieuzorg zorgt voor de verankering en coördinatie van milieuzorg in de lijn van alle hoofdafdelingen en de stafafdeling IEB, doordat vertegenwoordigers van deze afdelingen hierin zitting hebben.

Figuur 3.1 Organisatie van het project milieuzorg

Een vergelijkbare constructie geldt voor de dienstonderdelen van de organisatie waar milieuzorg uitgevoerd moet worden. Deze dienstonderdelen zijn tijdens de inventarisatie in beeld gebracht.

Aan de hand van de hierbij in kaart gebrachte primaire werkprocessen die bij de directie een rol spelen en clustering daarvan, is besloten drie werkgroepen op te richten, namelijk Kantoor & Vervoer, Beheer & Onderhoud en Planvorming & Aanleg. Vertegenwoordigers van de afdelingen die bij deze werkprocessen betrokken zijn hebben zitting in deze groepen. De werkgroepleden zijn contactpersonen voor milieuzorg en als zodanig binnen hun afdelingen "aanjager" ten aanzien van milieuzorgactiviteiten.

Eind 1999 is besloten dat leden van het coördinatieoverleg Milieuzorg als voorzitter zullen gaan optreden voor de milieugroepen. Hiermee is de lijn tussen de portefeuillehouder in het DT en de leden van de milieuzorggroepen verbeterd. De milieugroep Planvorming & Aanleg wordt inmiddels voorgezeten door ing. R. Rozenga, Kantoor & Vervoer door drs. P.J.J.W. Crutzen (tot 1 september 2000) en Beheer & Onderhoud door ing. W. v.d. Peet.

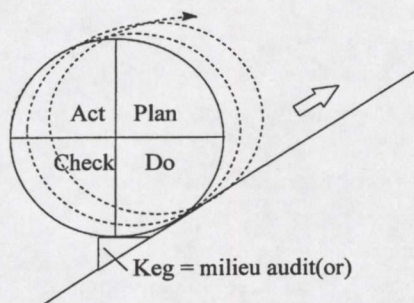
3.2 Stand van zaken invoering milieuzorg

Het milieuzorgsysteem

Krachtens NMP3-rijksbeleid moet er een milieuzorgsysteem worden vormgegeven naar het ontwerp van ISO 14001. Dat betekent globaal het volgende:

Milieubeleid
1. Vaststellen en bekendmaken van het milieubeleid door het management
Planning (Plan)
2. Identificatie en evaluatie van milieu-aspecten
3. Identificatie van wettelijke en andere eisen
4. Vaststellen van milieudoelstellingen en -taakstellingen
5. Vaststellen van een milieuprogramma
Implementatie en uitvoering (Do)
6. Toedeling van taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden
7. Zorgen voor opleiding, bewustwording en vakbekwaamheid
8. Procedures voor interne en externe communicatie
9. Documenteren van het milieuzorgsysteem
10. Documentenbeheer
11. Beheersing van milieukritische werkzaamheden
12. Voorbereid zijn en reageren op noodsituaties
Controle en corrigerende maatregelen (Check)
13. Monitoren en meten van milieukritische werkzaamheden
14. Onderzoeken van afwijkingen en het treffen van corrigerende en preventieve maatregelen
15. Registratie van voor het milieuzorgsysteem relevante informatie
16. Het periodiek uitvoeren van milieuzorgsysteemaudits
Beoordeling door de directie (Act)
17. Het periodiek beoordelen van de geschiktheid en doeltreffendheid van het milieuzorgsysteem
Voor deze onderdelen geldt nadrukkelijk dat ze niet éénmalig doorlopen moeten worden maar dat er sprake is van een continu streven naar verbetering middels een cyclisch proces (zie figuur 3.1)

Tabel 3.1 Hoofdelementen van de ISO 14001-norm

Figuur 3.2 Cirkel van Deming (de vier stappen staan tevens in de lijst van hoofdelementen van de ISO 14001-norm).

Met het voor u liggende milieujaarverslag geven wij invulling aan het laatste van drie standaardinstrumenten voor een milieuzorgsysteem (onderdeel van punt 15 uit bovenstaande lijst).

De beide andere instrumenten, het milieubeleid (punt 1) en het milieuprogramma (punt 5), hebben al eerder vorm gekregen in respectievelijk de milieubeleidsverklaring (augustus 1996, zie § 2.1) en het Milieuzorg Actie Programma 1998, 1999 en 2000 (zie hieronder). In 1997 werd daarnaast een inventarisatie uitgevoerd waarover een rapport verscheen, waarmee aan punt 2 uit tabel 3.1 wordt voldaan.

De toedeling van taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden (6), evenals het vaststellen van milieudoelstellingen en -taakstellingen (4) staan voor 2000 op het programma van het coördinatieoverleg Milieuzorg.

Aan documentenbeheer (10), beheersing van milieukritische werkzaamheden (11), monitoren en meten van milieukritische werkzaamheden (13), het onderzoeken van afwijkingen en het treffen van corrigerende en preventieve maatregelen (14) wordt vooralsnog niet gewerkt in het kader van het milieuzorgsysteem.

Ook aan het identificeren van wettelijke en andere eisen (3), zorgen voor opleiding, bewustwording en vakbekwaamheid (7), documenteren van het milieuzorgsysteem (9) en voorbereid zijn en reageren op noodsituaties (12) wordt alleen iets gedaan in andere kaders, wanneer het bij de gewone bedrijfsvoering al gebruikelijk is. Zo bestaat er een calamiteitenplan voor de directie en worden stukken die betrekking hebben op milieuzorg bij de directie gearchiveerd voor het project Milieuzorg.

Procedures voor interne en externe communicatie (8) staan gedeeltelijk in het communicatieplan Milieuzorg.

Het Milieuzorg Actie Programma

In het Milieuzorg Actie Programma staan acties van en door afdelingen beschreven waarmee milieuzorg binnen de directie inhoud krijgt. Daarnaast staan er acties in die moeten leiden tot een milieuzorgsysteem waarmee de continuïteit van milieuzorg gewaarborgd wordt. De kwaliteit en omvang van de acties in het MAP 1999 evenals het aantal acties per participerend dienstonderdeel vertonen flinke verschillen.

Deze heterogeniteit kan gezien worden als een afspiegeling van de verschillen tussen de dienstonderdelen, verschillen in werkprocessen en de mate waarin milieuzorg een plek heeft binnen die dienstonderdelen. Het Co-M heeft besloten weinig tijd te investeren in een verdere verbetering van het programma, omdat dit het risico met zich meebrengt dat het enthousiasme en de inzet bij betrokkenen zouden verminderen. Alle bij de inventarisatie betrokken afdelingen hebben een of meer acties geformuleerd. De inzet bij het formuleren en aanvangen met de uitvoering van dit Milieuzorg Actieprogramma kan zonder meer groot genoemd worden. Het MAP wordt jaarlijks geactualiseerd. Voor die actualisering worden de acties geëvalueerd, zo nodig opnieuw geformuleerd, en er worden acties toegevoegd, bijvoorbeeld op grond van nieuwe inzichten in milieueffecten. Bij deze evaluatie worden, wanneer relevant, de omvang, kwaliteit en het aantal acties aan de orde gesteld. De heterogeniteit van dit MAP draagt bij aan het ontdekken van de vorm die acties moeten hebben om effectief te zijn.

In de Rapportage uitvoering MAP 1999 staan de volgende conclusies:

- Het MAP 1999 is vergelijkbaar uitgevoerd met het MAP 1998.
- Er zijn geen specifieke acties uitgevoerd in het kader van het milieuzorgsysteem die ervoor zorgen dat er voldaan wordt aan wet- en regelgeving.
- Er wordt in toenemende mate gemeten en geregistreerd. Maar er ontbreken nog enkele belangrijke onderdelen.
- Implementatie van milieuzorg in de bedrijfsvoering is nog niet afdoende.
- Milieuzorg stopt te vaak tijdens reorganisatie-processen of bij inzet van de milieumedewerker op ander werk.

Om de knelpunten op te heffen stelt het Co-M het DT voor de volgende besluiten te nemen:

- Het DT onderstreept het belang van milieuzorg binnen de organisatie en de functie van het management daarbij als sleutelfiguur ten aanzien van de bedrijfsvoering.
- Het DT geeft het Co-M opdracht tot het opstellen van het Milieujaarsverslag 1999.
- Het DT verzoekt het Co-M het MAP 2001 in oktober-november 2000 op te stellen in aansluiting op de begrotingscyclus.
- Het DT verzoekt het Co-M een cursus normkennis ISO 14001 te organiseren voor leden van het Co-M en milieugroepen.
- DT wijst op het belang van, werkt mee aan en controleert het opnemen van acties uit het MAP in de bedrijfsvoering en de juiste prioritering daarvan.

Hiertoe hanteert het DT de volgende prestatie-indicatoren:

- De milieuzorgacties moeten opgenomen zijn in de afdelingsplannen en van middelen voorzien.
- Er moet aangetoond worden dat voor projecten (in alle fasen) bekend is welke (milieu-) wet- of regelgeving van toepassing is en of hieraan wordt voldaan.
- Registratiefile Milieuzorg (Kantoor & Vervoer) op het netwerk wordt gecompliceerd en voortaan door alle hoofdvestigingen van de directie bijgehouden.
- De administratie ten aanzien van hoeveelheden en soorten zwerfafval moet compleet zijn.
- Het energieverbruik bij beheer en onderhoud nat en droog moet geregistreerd zijn.

Alle voorgestelde bijsturingsmaatregelen zijn inmiddels tijdens de DT-bijeenkomst van 11 april 2000 overgenomen als besluiten.

In de rapportage uitvoering MAP 1999 is tevens geconstateerd dat in toenemende mate sprake is van aansluiting tussen milieuzorg en andere, vooral eerdere initiatieven en de daarvoor opgerichte overlegvormen. Het gaat hierbij om initiatieven op gebieden die inhoudelijk bij milieuzorg passen. In dit kader noemen we:

- de coördinatiegroep Toepassing Alternatieve Materialen directiebreed;
- de vertegenwoordiging binnen onze directie van het Rijkswaterstaatsbrede programma Duurzaam Bouwen in de GWW-sector;
- (herziening) van het Vervoerplan, tot op heden getrokken door IVV;
- energiebesparing, getrokken door de energiecoördinator bij de afdeling TZW;
- het Energie Efficiencyprogramma Rijkshuisvesting, getrokken door het hoofd Facilitaire Zaken in samenwerking met Facilitaire Zaken van het Hoofdkantoor van de Waterstaat.

3.3 Ervaringen met milieuzorg

De energie waarmee aan de vormgeving van het MAP is gewerkt en de hoeveelheid acties die daarvoor zijn geformuleerd geven het enthousiasme en de inhoudelijke interesse en kennis binnen de directie goed weer. Natuurlijk bestaan er qua kennis nog witte vlekken en natuurlijk zijn er personen en afdelingen die minder enthousiasme kunnen opbrengen om aan milieuzorg te werken. Maar in het algemeen is het draagvlak groot.

Deze positieve houding leidt vooral tot veel en goede inhoudelijke milieuzorgacties. De uitvoering van deze acties heeft zeker haperingen vertoond (zie § 3.2 en 4.1), wat heeft geleid tot bovengenoemde bijsturingsmaatregelen.

De uitvoering heeft desondanks wél geleid tot verbeteringen in de milieuprestaties en in de organisatie van het milieuzorgsysteem van de directie.

3.4 Milieuzorgaudits

Er zijn tot op heden binnen de directie geen milieuzorgaudits uitgevoerd.

4 Milieuzorg in uitvoering

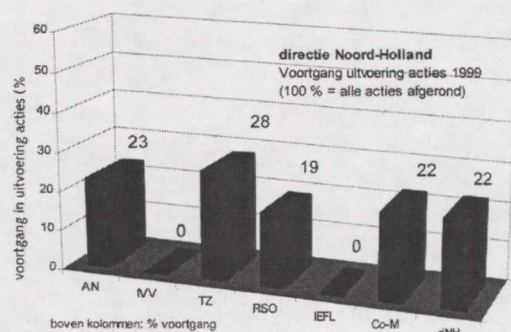
4.1 Uitvoering acties MAP 1999

Op 13 april 1999 trad het Milieuzorg Actieprogramma 1999 in werking. Vanaf dat moment werd gewerkt aan de uitvoering van de acties. In de rapportage uitvoering MAP 1999 wordt de voortgang in de uitvoering van de acties weergegeven over de periode april tot eind 1999. Deze rapportage is op 11 april 2000 door het DT geaccepteerd. Hieronder volgt een samenvatting van de resultaten.

Van het totaal van alle milieuzorgacties (168 stuks) is 4% afgerond. In de uitvoering van al de acties is 22% vooruitgang geboekt.

In het voldoen aan wet- en regelgeving (9%) is minder dan gemiddeld vooruitgang geboekt, bovendien is er sprake van minder vooruitgang dan in 1998 (13%). Ten aanzien van meten en registreren is er voor acties ten aanzien van de werkprocessen Kantoor & Vervoer en Aanleg vooruitgang geboekt. Acties op het gebied van het werkproces Aanleg hebben meer dan gemiddeld voortgang geboekt, terwijl acties op het gebied van Kantoor & Vervoer achterblijven. Er is niet alleen verschil in voortgang per werkproces. Ook afdelingen verschillen qua vooruitgang.

TZ heeft veel zorg aan het milieu besteed (28 %), terwijl IVV (0 %) achterbleef. Dienstkring Noordzeekanaal en afdeling Ontwerp (TZO) zijn met respectievelijk 55 en 57 % in een nek-aan-nekrace verwickeld om de hoogste milieuzorg inspanning in 1999 te leveren. Beide droge dienstkringen en Facilitaire Zaken hebben door omstandigheden (reorganisatie en structurele onderbezetting) minder inzet vertoond ten aanzien van milieuzorg. Acties die door het Coördinatieoverleg Milieuzorg worden bewaakt en gecontroleerd vertonen gemiddelde voortgang in de uitvoering (22 %), hoewel zeven als topacties bestempelde acties hiervan, geen voortgang hebben vertoond.

Figuur 4.1 Voortgang in de uitvoering van de acties uit het MAP 1999

Acties	totaal aantal	Afgerond		opgeheven (tijdelijk of voorgoed)		met voortgang		in uitvoering	
		aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%
AN	35			5	14	19	54	30	86
IVV	69	1	1	28	41	2	3	41	59
TZ	34	4	12	18	53	14	41	16	47
RSO	16			3	19	6	38	13	81
IEFL	1								
Co-M	13	1	8			11	85	13	100
dNH	168	6	4	54	32	52	31	114	68

Tabel 4.1 Voortgang in de uitvoering van de acties uit het MAP 1999

Knelpunten die ten aanzien van de uitvoering van de acties worden gezien:

- In '99 waren de milieuzorgacties en de daarvoor benodigde middelen meer dan daarvoor, maar niet geheel afdoende opgenomen in de bedrijfsvoering/ afdelingsplannen
- In het kader van het voorgaande punt is het wrang dat juist enkele acties op het gebied van voldoen aan wet- en regelgeving niet voldoende in de bedrijfsvoering zijn opgenomen om tot uitvoering te komen. Op het gebied van de uitvoering van deze acties is er ten opzichte van '98 minder vooruitgang geboekt.
- Meten en registreren vindt nog niet of onvoldoende plaats of is onvoldoende/niet toegankelijk op de volgende gebieden (zie overige delen van § 4.1):
 - ten aanzien van verbruik bij kantoren blijven enkele kantoren, zoals Schonenvaert en de dependance van TZ, achter qua registratie;
 - registratie van energie, water, primaire bouwstoffen, conserveringsmiddelen e.d. bij onderhoudsprojecten;
 - registratie van energie-, water-, primaire grondstoffenverbruik en afvalproductie bij aanleg;
 - registratie van zwerfafval;
 - er bestaan (nog) geen plannen ten aanzien van het actualiseren van secundair materiaalgebruik bij aanleg projecten;
 - er bestaan (nog) geen plannen voor herhaling van registratie van het vervoersgedrag bij woon-werkverkeer.
- Ten tijde van reorganisaties verdwijnt de uitvoering van milieuzorg bijna of helemaal van de agenda. Wel zijn bij drie van de vier reorganiserende dienstonderdelen KAM-functionarissen aangesteld als stafmedewerkers.
- Er is geconstateerd dat leden van de milieuzorggroepen soms voor enkele maanden niet in de gelegenheid gesteld worden iets aan milieuzorg te doen, doordat zij volledig worden ingezet bij ander werk. Hierbij speelt soms onderbezetting op die afdelingen een rol.
- Voor een deel van het management neemt milieuzorg nog niet de plaats in die het zou moeten hebben getuige de matige opkomst bij de workshop 'Milieuzorg voor management' in september 1999.

Om de knelpunten aan te pakken is door het DT een aantal besluiten genomen op voorstel van het Co-M (zie ook § 3.2).

Uit het knelpuntenoverzicht valt op te maken dat lang niet alle milieurelevante verbruiken of producten worden geregistreerd. In de hierna volgende paragrafen wordt ingegaan op zaken die wel zijn geregistreerd. In § 4.2 wordt op een kwantitatieve manier een beeld geschetst van andere milieuprestaties. Zo proberen we het scala aan relevante milieuaspecten binnen de Directie NH te laten zien en de weg naar een verbetering in de milieuprestatie op die gebieden.

4.2 Kwantitatief

Volgens ISO 14001 kan er pas sprake zijn van een milieuzorgsysteem wanneer voldaan wordt aan wet- en regelgeving. Daarnaast moet eerst verbruik of productie gemeten en geregistreerd worden om de daadwerkelijke milieurelevantie daarvan vast te stellen. Ook moet gemeten kunnen worden wat het eventuele effect is van maatregelen die zijn uitgevaardigd om die verbruiken of productie te verminderen.

Ten aanzien van het eerste aspect, voldoen aan wet- en regelgeving, is er in het verleden bij Directie Noord-Holland een achterstand ontstaan waarvan het oplossen omvangrijk en kostbaar is. Deze maatregelen staan sinds 1997 met de hoogste prioriteit in de actieprogramma's om uitgevoerd te worden.

Rijkswaterstaat is een organisatie die denkt in oplossingen en die dan de sterke drang heeft om doelgericht aan de slag te gaan. Ook in het kader van milieuzorg wordt vaak direct aan de oplossingen voor deesignaleerde milieubelasting gedacht. Er wordt dan soms vergeten om de

uitgangssituatie vast te leggen, door te meten en te registreren. Bijvoorbeeld hoeveel liters koperhoudend conserveringsmateriaal werd er aanvankelijk gebruikt voor het onderhoud van kunstwerken in en om het water.

Om die reden wordt in het milieuzorgprogramma steeds een hoge prioriteit aan meten en registreren gegeven. Dit blijkt uit de volgende paragrafen.

Milieuaspecten	werkprocessen	Plan- vorming	& Aanleg	Beheer	& Onderhoud	Kantoor	& Vervoer
energieverbruik	elektra						
	groene energie						
	gas, stookolie						
	benzine, autogas, diesel						
materialenverbruik	primaire						
	secundaire						
	andere materialen						
waterverbruik							
afval-stoffen of productie van	manier van afvoeren (bouw)stoffen						
	restafval						
verontreinigende materialen/ stoffen	groenafval						
	papierafval						
	KGA						
	uitloggings-stoffen						
	lucht verontreiniging						
geluid-, trillings-aantasting van	verontreinigde vloeistoffen/water en lichthinder						
	natuur en landschap						

milieuaspecten die een rol spelen bij de werkprocessen
milieuaspecten waar bij dat werkproces met prioriteit aan gewerkt wordt

Tabel 4.2 Prioritering milieuaspect per werkproces van Rijkswaterstaat Directie Noord-Holland (zie tevens tabel 1.1)

4.2.1 Kantoormilieuzorg

Er is voor de registratie van kantoorverbruik gekozen voor een brede scope. Alle gebruiken die voor kantoor relevant zijn, zijn geregistreerd. De (voorlopige) bedoeling was om een beeld van het verbruik van de grotere gebouwen (8) van de directie, met als hoofdfunctie kantoor, te krijgen. Dit had als doel om het verbruik door de jaren heen en tussen de gebouwen onderling of met gebouwen van anderen te kunnen vergelijken. Er is bewust gekozen om het registratiesysteem eerst voor de hoofdgebouwen op te zetten omdat daar de meeste milieuwinst te behalen valt. Later zullen de andere, kleinere, kantoren volgen.

De vraag is hoe je grote met kleine gebouwen, in koude en in warme jaren en gebouwen met en zonder werkplaatsen enzovoorts, met elkaar kunt vergelijken. Om dit op te lossen is ervoor gekozen om de verbruiksetallen te normaliseren.

Ten eerste worden verbruiken voor verwarming (gas) gecorrigeerd naar het aantal graaddagen (standaardmethode van de energiemaatschappijen), zodat het effect van de weersomstandigheden wordt genormaliseerd.

Verder is er voor de verschillen in omvang en gebruik van de gebouwen gekozen om de verbruiksgegevens op twee manieren te normaliseren, namelijk:

- naar het aantal werkplekken voorzien van een PC, dat zijn namelijk de werkplekken die in de praktijk veelal bezet zijn;
- naar het aantal bruto vierkante meters (m2) vloeroppervlak, om gebouwen met andere doelen dan alleen kantoor vergelijkbaar te maken met de andere gebouwen.

Het aantal werkplekken met PC varieert van 18 in het dienstkringkantoor Texel tot 409 in het hoofdgebouw en het bruto vloeroppervlak van 484 voor het kantoor van de Informatiedienst Water tot 13.442 voor het hoofdgebouw.

De kolom na deze gegevens in tabel 4.3 geeft het aantal vierkante meters brutovloeroppervlak per PC-werkplek. Dit varieert dus van 54 vierkante meter bij De Wijde Blik tot 13 vierkante meter bij Het Duin.

Bij de gebouwen met een hoog aantal vierkante meters per PC-werkplek, dus met een oppervlak boven het gemiddelde van 32 vierkante meters, is er sprake van veel ruimte die voor andere doeleinden wordt gebruikt dan voor PC-werkplekken. Dit ondersteunt ons in de mening dat ook de verbruiken per vierkante meter brutovloeroppervlak moeten worden vergeleken.

Verbruik gebouwen 1999	PC wp	m2 br. vloer	br vloer /PC wp	Gas PC wp	(m3/jr) m2 br. vloer	Elektra (KWh/jr) PC wp	m2 br. vloer	Water PC wp	(m3/jr) m2 br. vloer	Papier (pak ^{*1} /jr) PC wp
Schonenvaert (dir. kantoor)	409	13.422	33			2.498	76			
Dependance (TZ)	141	3.494	25			1.582	64			
Dienstkring Noordzeekanaal	55	2.500	45							
De Wijde Blik (DVM-EM)	39	2.102	54							
Het Duin (ANI)	37	484	13	346	26	2.270	174	5	0,39	8
Dienstkring Texel	18	495	28	341	12	1.038	38	4	0,15	7
WED										
Dienstkring Alkmaar										
Dienstkring Amsterdam										
kengetallen NOVEM ^{*2}					10-30		25-75			

^{*1} in een pak zitten 500 vellen A4

^{*2} Deze kengetallen van de NOVEM zijn waarden waartussen het verbruik van 60% van 37 kantoren van Non-Profit organisaties over de periode 1988 -1990 vallen.

Tabel 4.3 Registratie milieurelevante verbruiken van kantoren Directie Noord-Holland

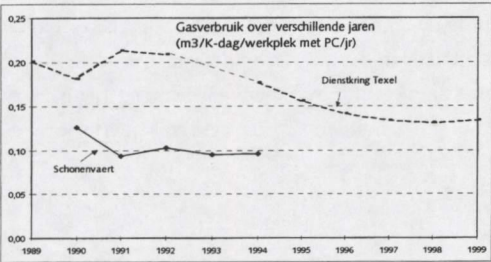
De hoeveelheid gegevens over verbruiken is nog beperkt en het is daarom moeilijk om hieruit conclusies te bereiken.

Het *gasverbruik* van Het Duin (ANI) ligt hoger dan dat van het dienstkringkantoor van Texel, maar niet hoger dan het hoogste kengetal van de NOVEM. Het lage verbruik van Texel kan verklaard worden door betere isolatie en de aanwezigheid van meer ruimten die niet direct voor kantoor worden gebruikt en mogelijk dus ook niet of minder verwarmd worden.

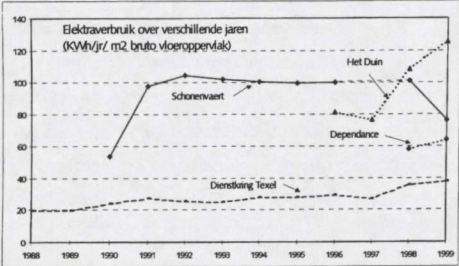
Het *elektraverbruik* van Schonenvaert en Het Duin ligt vooral per PC-werkplek boven de andere twee kantoren, waarbij dat van Het Duin hoger ligt dan het hoogste kengetal van NOVEM. Beide hoge waarden kunnen waarschijnlijk verklaard worden door de aanwezigheid van naar verhouding veel automatiseringsapparatuur. Dienstkring Texel verbruikt de minste elektra zowel per PC-werkplek als per bruto vierkante meter vloeroppervlak.

Het verschil in *water- en papierverbruik* tussen dienstkring Texel en Het Duin heeft waarschijnlijk een vergelijkbare oorzaak als het verschil in gasverbruik tussen beide gebouwen.

Deze registratie geeft geen compleet beeld, omdat er slechts verbruiksgegevens zijn van vier van de negen gebouwen. Op basis van deze gegevens kan geconcludeerd worden dat uitgezocht moet worden of het de automatiseringsapparatuur is die de aanzienlijk hogere elektraverbruiken van Het Duin en Schonenvaert veroorzaakt. Als dit zo is moet er bekeken worden of daarop bespaard kan worden, bijvoorbeeld door uitschakelen van apparatuur in plaats van

Figuur 4.2 Gasverbruik per gebouw over verschillende jaren

Figuur 4.3 Elektraverbruik per gebouw over verschillende jaren

stand-by zetten, wanneer ze niet gebruikt wordt of apparatuur aanschaffen die minder energie verbruikt.

Voor alle verbruiken kan het verbruik van dienstkringkantoor Texel als streefverbruik gehanteerd worden. In de toekomst moeten afwijkingen ten opzichte van dit gebruik geanalyseerd en genivelleerd worden.

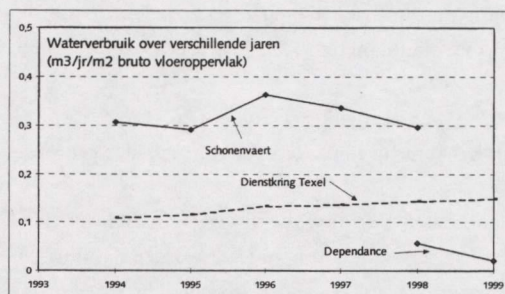
Voor enkele gebouwen is het verbruik in vorige jaren bekend. Dit is uitgezet in de onderstaande figuren.

Het *gasverbruik* per werkplek met PC (hier afgebeeld) en per bruto vierkante meter vloeroppervlak gaf vergelijkbare resultaten te zien. Dienstkring Texel verbruikt in de jaren dat ook voor Schonenvaert gegevens beschikbaar zijn aanzienlijk meer gas dan Schonenvaert. De leeftijd van de verwarmingsketels speelt hier misschien een rol in. Die in het kantoor van dienstkring Texel werd in 1980 geplaatst, die in Schonenvaert tijdens de bouw in 1991. Toch is er sinds 1995 een duidelijk dalende lijn in het verbruik van dienstkring Texel zichtbaar, omdat in 1995 de oude ketel is vervangen door een HR-ketel en het gebouw is voorzien van isolatiemateriaal.

Het *elektraverbruik* per werkplek met PC en per bruto vierkante meter vloeroppervlak (zie figuur 4.3) geven grotendeels hetzelfde beeld te zien, behalve voor het gebouw Het Duin, dat een relatief lager elektraverbruik per PC-werkplek per vierkante meter vertoont, waarschijnlijk als gevolg van de andere verhouding tussen vierkante meters brutovloeroppervlak en PC-werkplekken dat voor Het Duin laag is.

Het verbruik van Schonenvaert ligt hoger, vooral per PC-werkplek, dan dat van de dependance en dienstkring Texel. Vergelijk gemiddeld 3054 kWh met 1511 kWh voor de dependance en 747 kWh voor dienstkring Texel (409:202:100 per PC-werkplek en 342:225:100 per bruto vierkante meter vloeroppervlak). In 1999 treedt een aanzienlijk vermindering in het verbruik van gebouw Schonenvaert op, terwijl Texel juist vanaf 1998 een lichte stijging van verbruik laat zien (201:169:100 per bruto vierkante meter vloeroppervlak). Het Duin laat vanaf 1997 een sterke toename in het elektraverbruik zien. Dit is waarschijnlijk het gevolg van een sterke toename in apparatuur voor automatisering.

Het *watervverbruik* van Schonenvaert is aanzienlijk hoger dan van de dienstkring Texel en de

Figuur 4.4 Watervverbruik per gebouw over verschillende jaren

dependance. Waarschijnlijk komt dit omdat er in dit gebouw de minste waterbesparende maatregelen zijn genomen. Bij de bouw van de dependance zijn wel maatregelen getroffen om het watervverbruik te verminderen. Ook het dienstkringkantoor is bij de laatste vervangingsronde aan de nieuwste inzichten op dit gebied aangepast. Bovendien worden de gebruikers van het dienstkringkantoor voortdurend op de hoogte gehouden van alle verbruiken en vooral de afwijkingen daarin.

4.2.2 Milieuzorg woon-werkvervoer

Het DT en de OR van de directie hebben begin 1999 aangegeven het vervoerplan te willen evalueren en vernieuwen. Dit in het kader van de voorbeeldfunctie van RWS en vragen van medewerkers over diverse vervoersonderwerpen.

Ten behoeve hiervan is onder aanvoering van de hoofdafdeling Integraal Verkeer en Vervoer een werkgroep bijeengeroepen. Aan deze werkgroep namen vertegenwoordigers van IEC, IEF, IVV, P&O en Milieuzorg deel. De werkzaamheden zijn in drie fasen uitgevoerd door een mobiliteitsadviesbureau met begeleiding vanuit de bovengenoemde werkgroep.

1. Het in kaart brengen van de huidige situatie en inventarisatie van de maatregelen voor het vervoersmanagement bij andere regionale directies;
2. Het uitvoeren van een woon-werkonderzoek (AR-meting 1) om de huidige vervoerwijze vast te stellen en daarmee richting te geven aan nieuwe vervoersmanagementmaatregelen, c.q. intensiveren van bestaande maatregelen.
3. Een notitie opstellen om tot besluitvorming te komen aan de hand van conclusies en aanbevelingen voor nieuwe maatregelen. Deze notitie is aan het DT overhandigd.

Het resultaat van de eerste fase kan samengevat worden in een aantal constatering:

- Er is in 1991-1992 door het uitvoeren van vervoersmanagementmaatregelen bij de directie een reductie van 11 % van het autosolisme bewerkstelligd. Dit kan als een goed resultaat gezien worden.
- In de periode 1994-1999 zijn er geen, als zodanig herkenbare vervoersmanagementmaatregelen genomen en is er weinig communicatie over dit onderwerp gepleegd met als resultaat een zeer lage bekendheid onder het personeel
- Door onduidelijkheid in het verleden over wie welke taken en verantwoordelijkheden binnen de directie had met betrekking tot de planvorming en uitvoering van vervoersmanagement is er geen sprake geweest van inbedding binnen de directie en onderhoud van vervoersmanagement.
- Het milieuzorgsysteem in opbouw biedt de kans om het onderwerp vervoersmanagement binnen de directie nieuw leven in te blazen.
- Enkele andere regionale directies hebben een breed scala aan vervoersmanagementmaatregelen genomen, met name gericht op het gebied van arbeidsvoorwaarden. Een aantal directies heeft vervoersmanagement in de normale bedrijfsvoering geïncorporeerd (in tabel 4.4 worden de autoratiresultaten van enkele daarvan vergeleken met de Directie Noord-Holland).
- Naast de Directie Noord-Holland is een groot aantal regionale directies momenteel bezig hun vervoerplan op te schonen dan wel dit een hogere prioriteit te geven dan het nu heeft.

Het onderzoek dat in het kader van de tweede fase werd uitgevoerd moest o.a. duidelijkheid verschaffen over de keuze van vervoerswijze (modal-split) en spreiding van de plaatsen waarvandaan medewerkers reizen. De uitkomsten van het onderzoek zijn afgezet tegen onderzoeken in het kader van het opstellen van een vervoerplan in 1991 en 1992, maar dienden met name om richting te geven aan eventuele nieuwe vervoersmanagementmaatregelen.

Op basis van de bestaande informatie en om de organisatie niet te zwaar te belasten is gekozen voor een zogenaamde AR-meting 1).

Daartoe zijn in juni 1997 64% van de medewerkers geënquêteerd.

De resultaten van het onderzoek waren:

- Er is een vergelijking mogelijk gemaakt over de keuze voor de manier van vervoeren tussen RWS NH en andere regionale directies en het ministerie van Verkeer en Waterstaat. Ook zijn eerdere resultaten meegenomen (alleen die van Schonenvaert). In procenten levert dat de volgende cijfers op:

	Schonenvaert (hoofdvestiging directie Noord-Holland)			directie Noord- Holland	directie Zeeland	directie Zuid- Holland	Ministerie V&W
jaar:	1999	1992	1991	1999	1993	1998	1991
Autoratio ¹	46	37	44	56	n.b.	n.b.	n.b.
Auto alleen	43	29	38	53	29	27	31
Carpool	7	21	16	7	22	5	10
Motor	1			1			
Trein (OV)	17	15	15	11	5	60	23
Bus	11	6	5	7	^	^	11
Fiets (lopen)	19	28	21	19	41	8	24
Lopend	2		^	2	3	^	1*

n.b. niet beschikbaar

^ samengevoegd met en op voorgaande regel

* overig

Tabel 4.4 Registratie woon-werkverkeer kantoor Schonenvaert door de jaren heen en van Directie Noord-Holland vergeleken met andere directies en het Ministerie.

- De eerdere meting (1991 en 1992) is gedaan ten aanzien van het directiekantoor Schonenvaert. Hierdoor dienen de huidige resultaten (zie tabel 4.4) daarmee vergeleken te worden. Opvallendste conclusies zijn:
 - De reductie van het aantal autosolisten met 11 % uit 1992 is inmiddels meer dan tenietgedaan.
 - Het aandeel carpoolen is sterk teruggelopen.
 - Het aandeel openbaar vervoer is gestegen.
 - Het fietsgebruik is nagenoeg gelijk gebleven.
- RWS NH totaal heeft een autoratio¹⁾ van 56 die ongeveer gelijk is aan het landelijk gemiddelde (B-profiel = 53 en C-profiel = 65)
- De autoratiocijfers van de grotere vestigingen van RWS NH komen uit onder het landelijk gemiddelde, de kleinere erboven.

Veel medewerkers wonen relatief ver van de werkplek. Dit is specifiek voor deze directie. Andere directies (zie tabel 4.4) hebben weer te maken met andere specifieke omstandigheden. In Zeeland dateert het vervoerplan van 1993 en bij deze directie woont 57 % van de medewerkers binnen een straal van 10 km van kantoor. Zij komen met de fiets of lopend naar hun werk.

In Zuid-Holland dateert het vervoerplan van 1994 en bij deze directie geldt met name de parkeergelegenheid als beperkende factor. Datzelfde geldt voor het ministerie van Verkeer en Waterstaat die werken met een vervoerplan van 1992.

Schonenvaert, de dependance TZ, de TZWED en dienstkring Noordzeekanaal komen globaal overeen met het gemiddelde profiel. Dienstkring Alkmaar laat een sterk afwijkend beeld zien en de dienst DVM een enigszins afwijkend beeld (zie tabel 4.5).

In de volgende drie kaders vindt u de tekst uit de notitie met conclusies en aanbevelingen van

	1999 aantal	%	Dkr Alkmaar %	DVM %
< 7 km	252	37	65	45
7-10 km	204	30	30	35
>20 km	230	34	6	20

Tabel 4.5 Afsand woning-werk voor hele directie en enkele vestigingen met een opvallend profiel.

de werkgroep Herziening vervoerplan d.d. 7 september 1999. Deze werkgroep begeleidde tevens de presentatie van de rapportage van het onderzoek naar het DT.

... kunnen de volgende conclusies getrokken worden:

- het autogebruik is sinds 1992 (vorig onderzoek) bij het centrale apparaat in Haarlem gestegen van 33% naar 43% (een stijging met ruim 30%). Voor heel RWS-NH ligt het aandeel autogebruikers boven de 50%;
- in vergelijking met de regelingen en faciliteiten op het gebied woon-werkverkeer die gelden bij andere Randstaddirecties en het Hoofdkantoor blijft RWS-NH achter;
- voor de diverse vestigingen van RWS-NH is maatwerk geboden, gezien de verschillen in uitgangspositie (bereikbaarheid, huidige vervoerswijze verdeling). Dit maatwerk moet in de vervolgfase door RWS-NH zelf nader uitgewerkt worden.

Gelet op deze conclusies stelt de werkgroep de volgende, algemene regelingen voor:

1. openbaar vervoer

Voor het openbaar vervoer worden geen maatregelen voorgesteld omdat de in 1992 ingevoerde hogere reiskostenvergoeding effect heeft gehad. In de vervolgfase zal aandacht besteed moeten worden aan de bereikbaarheid van een aantal vestigingen met het openbaar vervoer, bijvoorbeeld een bushalte bij DVM-EM en een bruggetje bij Schonenvaert.

2. carpoolen

Het aandeel carpoolen is sinds 1992 sterk gedaald. Daarom stelt de werkgroep voor de extra, onbelaste bonussen voor carpoolers nu snel in te voeren. Naast deze bonus moet afhankelijk van het aantal potentiële deelnemers per vestiging een eenvoudig carpoolmatching-systeem ontwikkeld worden. Een 'thuisomgarantie' zal het carpoolen verder kunnen stimuleren. Medewerkers zullen voor deelname aan de carpoolregeling (eventueel inclusief de 'thuisomgarantie') een contract ondertekenen waarin voorwaarden staan ten aanzien van een minimum van 120 dagen deelname aan de pool (en maximaal tweemaal gebruikmaken van de thuisomgarantie).

Het maximum potentieel carpoolen is circa 182 personen, daarmee zou het totale aantal carpoolers verdrievoudigen. De (maximum) kosten voor het verstrekken van de extra bonus wordt op basis hiervan geschat op 140.000 gld. op jaarbasis.

3. fietsen

Er is een speciale doelgroep die op minder dan 10 km afstand van hun werk woont en volgens het reisbesluit geen enkele vergoeding ontvangt. Om deze groep, die nu een flink aandeel (tot 75%) met de auto naar het werk komt, te motiveren de fiets te nemen stelt de werkgroep voor om, zoals bij andere regionale directies, fietsbonnen ter waarde van 125 gld. (op jaarbasis) aan fietsers ter beschikking te stellen. Deze bonnen mogen naar eigen inzicht worden besteed (bijvoorbeeld voor reparaties, accessoires of aanbetaling voor een nieuwe fiets).

Medewerkers die voor fietsbonnen kiezen:

- komen niet meer in aanmerking voor een andere vergoeding;
- ondertekenen een contract (vergelijkbaar met carpoolregeling) met daarin de voorwaarden voor deelname (o.a. minimum 120 dagen met de fiets).

Het maximum potentieel voor fietsers is circa 277 personen, bijna een verdubbeling van het huidige aantal fietsers. De kosten zullen 35.000 gld. op jaarbasis bedragen.

4. vervolgfase: interne organisatie (zie ook voorstel D. uit herzien vervoerplan)

Bovenstaande regelingen op het gebied van secundaire arbeidsvoorwaarden gelden voor alle medewerkers van RWS-NH. Deze regelingen hebben echter alleen zin als er ook voorzieningen aanwezig zijn die het gebruik van de alternatieven voor de auto mogelijk maken. Invoering van deze voorzieningen vereisen maatwerk, per vestiging toegesneden op locatie, werktijden en de potentie per vervoerswijze.

Daarnaast dienen dienstreizen nog in het vervoerplan betrokken te worden.

Enkele vestigingen zijn niet onderzocht wegens een geplande verhuizing. Bij het nieuwe dienstkringkantoor Amsterdam zal later nog onderzoek plaats moeten vinden.

Voor de uitvoeringsorganisatie voor deze werkzaamheden heeft de werkgroep twee alternatieven voorgesteld.

In het eerste alternatief verzorgen de huidige leden van de werkgroep deze werkzaamheden, met een geschatte tijdsbesteding van 30 dagen. Nadeel van deze variant is het grote afbreukrisico door: dit een extra belasting voor de betrokken afdeling is; afhankelijk van verschillende mensen; afhankelijk van communicatie tussen deze personen; en beperkte toegesneden kennis verdeeld over verschillende personen. Er dreigt daarmee een herhaling van de situatie in 1992: na een actieve periode viel de aandacht voor het onderwerp weg.

Daarom heeft de werkgroep een voorkeur voor alternatief 2: het voor een jaar aanstellen van een vervoerscoördinator (halve fte), die de uitvoering van het vervoerplan verzorgt, zoals bij de meeste regionale directies. In beide alternatieven blijven de reeds bij het opstellen van dit plan betrokken afdelingen verantwoordelijk voor de uitvoering van hun afdelingspecifieke taken op het gebied van regelingen en voorzieningen voor het woon-werkverkeer.

Het DT vond de fietsmaatregelen wat mager ten aanzien van mensen die met bijvoorbeeld de trein naar een nabij gelegen station reizen en vandaar een fiets gebruiken. Daarom verzocht het DT om een verdere uitwerking hiervan. De OR had een aantal bezwaren tegen de plannen zoals voorgesteld door de werkgroep. Hierop was eind 1999 een reactie van het DT in voorbereiding. De belangrijkste voorgestelde aanpassingen hierin zijn de volgende:

- Vervoerscoördinator zal voor 0,1 fte worden aanhouden in de reguliere formatie als follow-up na 2 jaar aanstelling voor 0,5 fte.

De volgende maatregelen worden gedurende de opstartfase van de herziening van het vervoerplan, eerste 2 jaar, uitgewerkt en voor zover ervoor gekozen wordt in uitvoering genomen. Hierbij wordt uitbesteding niet uitgesloten waarvoor budget zal worden gereserveerd.

- Naast het fiscaal meer aantrekkelijke leasen van een fiets met uiteindelijk eigendomsrecht ter vervanging van de fietsbonnen zal onderzoek gedaan worden naar de aanzuigende werking daarvan en de daarbij te verwachte kosten.
- Naast enkelvoudige vervoerswijzen ook combinaties (zoals: trein/fiets, auto/trein, bus/trein/fiets, etc) worden uitgewerkt en opgenomen in plan.
- Er zal onderzoek worden gedaan naar de mogelijkheid van het geven van een hogere vergoeding bij gebruik van OV (met fiscale aspecten daarvan) en dit wordt eventueel opgenomen in het plan.
- Er zal bij wijziging standplaats, detachering en/of nieuwe baan flexibel omgegaan worden met de afgesloten contracten voor zover dit mogelijk is binnen de regelgeving waaraan de directie gebonden is.

Naar verwachting zal na instemming van de OR met de voorgestelde wijzigingen in de eerste helft van 2000 met het werven van een vervoerscoördinator worden begonnen. Na aanstelling daarvan zullen de voorgestelde aanpassingen aan het vervoerplan uitgevoerd gaan worden.

4.2.3 Alternatief materiaal gebruik bij aanleg

Door het Rijk, maar ook door provincies en gemeenten, worden grote hoeveelheden bouwstoffen gebruikt in de weg- en waterbouw. Denk maar aan het zand dat nodig is om weglichamen te maken, maar natuurlijk ook asfaltbeton voor verharding, beton voor viaducten, bruggen, tunnels, enzovoort.

Een van de principes van het Structuurschema Oppervlakte Delfstoffen maar ook van Duurzaam Bouwen is uitputting van grondstoffen te voorkomen. Dat kan bijvoorbeeld door zuinig te zijn en in de bouw-sloopcyclus zo weinig mogelijk grondstoffen als afvalstoffen verloren te doen gaan of een laagwaardige bestemming te geven. De afgedankte bouwstof kan juist door hergebruik opnieuw als hoogwaardige grondstof in de cyclus gebracht worden. Bouwstoffen die ooit als 'primaire grondstof' zijn gewonnen, dat wil zeggen in de natuur zijn aangetroffen en bruikbaar zijn gemaakt, of die als product zijn gefabriceerd uit primaire

grondstoffen, kunnen een tweede leven gaan leiden als 'secundaire grondstof' na sloop van een bouwwerk (bijv. betonpuin of licht verontreinigde grond).

Secundaire grondstoffen zijn ook die afvalstoffen die oorspronkelijk helemaal geen bouwstoffen waren, maar na (meestal) een bewerking heel goed geschikt zijn voor bepaalde toepassingen. Een mooi voorbeeld daarvan zijn staalslakken van de Hoogovens die door Directie Noord-Holland gebruikt zijn op de locatie Averijhaven in het Noordzeesluizengebied. Een ringwal grotendeels bestaande uit staalslakken (ingepakt in een folie) is daar aangelegd om een depot voor ernstig verontreinigd slib te vormen. Secundaire grondstoffen kunnen dus een alternatief zijn voor andere, primaire, grondstoffen en zo het verbruik daarvan verminderen.

Ook andere primaire grondstoffen kunnen als alternatief fungeren, als er veel van aanwezig is en eventueel na bewerking een goede vervanging zijn voor primaire grondstoffen die schaars zijn of vanuit milieuoverwegingen niet gewonnen kunnen worden. De laatste twee voorbeelden worden ook wel 'alternatieve materialen' genoemd.

De bouw-, beheers- en onderhoudspraktijk van de Directie Noord-Holland baseert zich mede op Duurzaam Bouwen, vandaar het onderschrijven van het Nationaal Pakket Duurzaam Bouwen in de Weg- en Waterbouw. De Coördinatiegroep TAM ziet het als haar taak het gebruik van secundaire grondstoffen en andere alternatieve materialen te bevorderen in het kader van Duurzaam Bouwen en milieuzorg in het algemeen.

Om te weten en te meten hoe goed onze directie met haar bouwstoffen omspringt houdt de coördinatiegroep TAM zich ook bezig met de evaluatie van het gebruik van secundaire grondstoffen. Zij maakt daarbij gebruik van de registratie zoals die plaats vindt in het besteksadministratiesysteem bij afdeling TZU. Ook de Dienst Weg- en Waterbouw van RWS maakt daarvan gebruik voor de landelijke evaluatie. Noord-Holland heeft nu de jaren 1995 t/m 1998 geëvalueerd, waarbij voor de jaren 1995 en 1996 ook nog aanvullende informatie is verkregen uit interviews met projectleiders en dienstkringen. Een manco aan de evaluaties tot nu toe is dat de cijfers voor gebruikte secundaire grondstoffen niet helemaal nauwkeurig zijn en ook dat nog niet bepaald kan worden wat precies het aandeel van secundaire grondstoffen is in het geheel van primaire en secundaire grondstoffen (met uitzondering van asfalt).

Uit de cijfers kan afgeleid worden dat het hergebruik van asfaltgranulaat gestaag is toegenomen van ca. 35% in 1995 tot ca. 48% in 1998, dat wil zeggen dat van het asfalt dat in de wegenbouw en het onderhoud gedraaid wordt bijna de helft afkomstig is van meegedraaid oud asfalt, een percentage dat technisch bijna het maximaal haalbare is voor de meeste soorten asfaltbeton. Verder is het beeld wisselend: in het ene jaar zijn er grote hoeveelheden alternatieve materialen gebruikt, zoals licht verontreinigde grond (voor een geluidswal, 309.000 ton totaal in 1997) of staalslakken (78.000 ton in 1996), AVI-bodemas (restafval van een afvalverbrandingsinstallatie, 49.000 ton in 1997) of brekerzand (202.000 ton in 1997), en in andere jaren weer weinig. De omvang hangt nogal af van het soort project, de minimaal toe te passen hoeveelheden en ook de beschikbaarheid daarvan.

4.2.4 Bestrijdingsmiddelen gebruik bij beheer

Ten aanzien van het gebruik van bestrijdingsmiddelen is in 1991 door de Regering besloten tot een reductie van het gebruik daarvan. Naar aanleiding van een intern onderzoek naar bestrijdingsmiddelengebruik verzocht de Directeur-generaal van Rijkswaterstaat in januari 1998 het gebruik van bestrijdingsmiddelen in het jaar 2000 tot nul te reduceren (zie § 5.3).

In dit kader wordt er bij de Directie Noord Holland bijgehouden hoeveel bestrijdingsmiddelen gebruikt worden. Het gebruik van bestrijdingsmiddelen vindt plaats in het kader van Beheer & Onderhoud en wordt dus toegepast door de dienstkringen. In heel 1999 werd er door de dienstkringen 133 liter bestrijdingsmiddel gebruikt.

Het gaat hierbij vooral om Round-up 2) (129 ltr). 125 Liter hiervan maakt onderdeel uit van een 'Groenbestek'. In een groenbestek wordt het beheer en onderhoud van snelwegen uitbesteed. Hieronder valt bijvoorbeeld het schoonmaken van het ZOAB, het verzamelen van zwerfvuil, het maaien van de kanten en dergelijke. Ten aanzien van het bestrijden van onkruid en de opslag daarvan op de vluchtstroken wordt binnen enkele van deze (wat oudere) bestekken het gebruik van bestrijdingsmiddelen toegestaan. Dit onkruid moet bestreden worden om de veiligheid te kunnen garanderen voor de weggebruiker. Omdat vluchtstroken minder vaak bereiden worden dan de rijstroken is hierop sneller sprake van onkruidgroei. Wanneer er mechanische onkruidbestrijding (borstelen/branden) wordt toegepast, leidt dat tot vaker herhalen (3 à 4 maal per jaar) en daardoor tot langdurige overlast voor het verkeer. Daarnaast leidt toepassing van deze alternatieven tot hogere (arbeids)kosten. Er wordt nog steeds gezocht naar een aanvaardbare oplossing.

Naast deze toepassing binnen het groenbestek werd Round-up 2) gebruikt bij het insmeren van iepenstobben (in het kader van bestrijding van de iepziekte daar waar de stobben niet of nauwelijks te verwijderen waren) en voor onkruidbestrijding op lastig bereikbare plaatsen.

4.3 Kwalitatief

Naast de hiervoor beschreven 'meetbare' milieuwinst zijn er talloze ontwikkelingen die slechts kwalitatief zijn te beschrijven. In de paragrafen 4.3.1 t/m 4.3.5 worden daarvan enkele voorbeelden gegeven.

4.3.1 Energiebesparingsprogramma

Ten behoeve van de energiebesparing binnen de Directie Noord-Holland is door de afdeling TZWED een energiebesparingsprogramma opgesteld. Dit programma is opgesteld naar aanleiding van een verzoek van Directeur-generaal dr ir G. Blom in december 1995 (zie tevens § 5.1). Bij dit verzoek is een doelstelling geformuleerd om een verbetering van 20 % energieefficiency in het jaar 2010 ten opzichte van 1995 te realiseren.

In 1997 is er gestart met het maken van een inventarisatie van kunstwerken in de regio van de Directie Noord-Holland ten aanzien van het energieverbruik, waarvan een grove schatting is gemaakt.

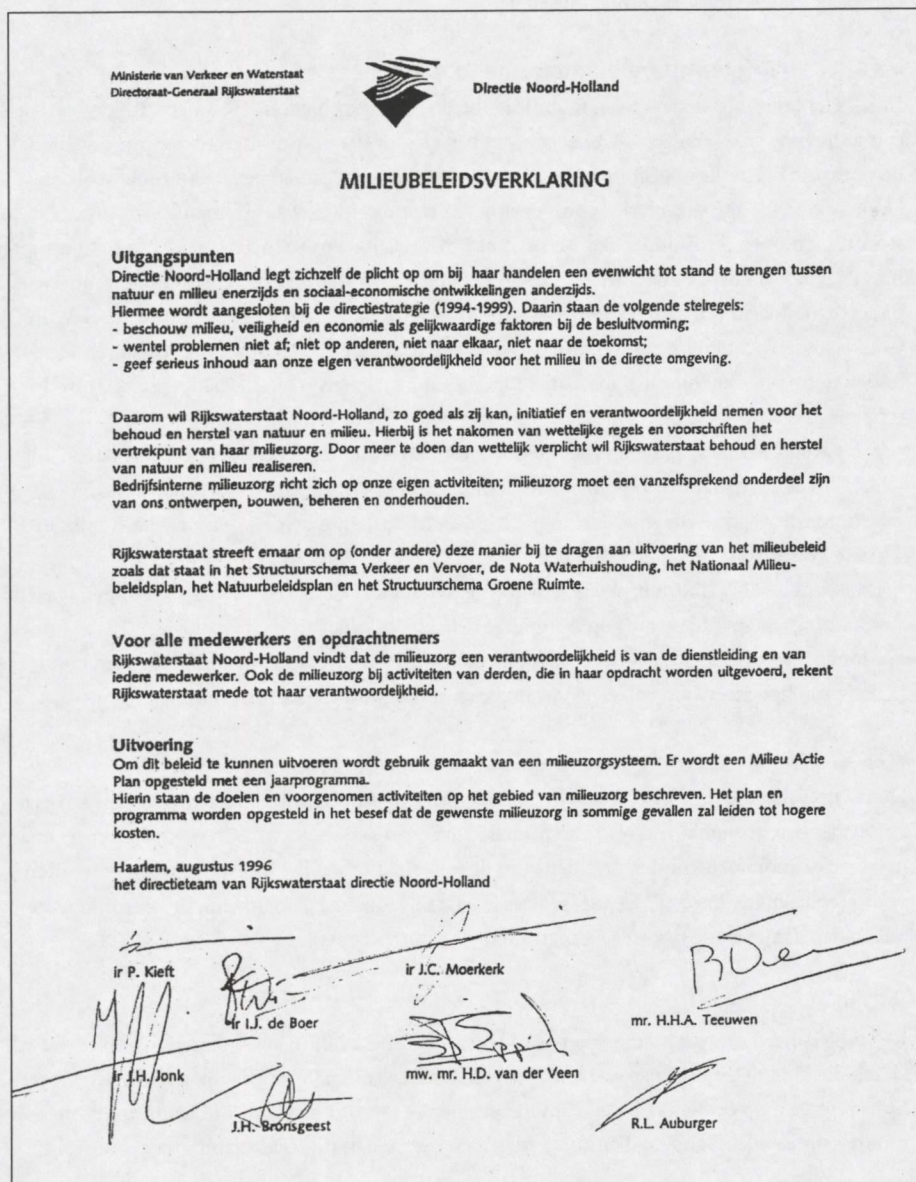
Aan de hand van de bevindingen in de inventarisatie is het concept voor het energiebesparingsprogramma opgesteld. In dit conceptprogramma staat in hoofdlijnen hoe de energiebesparing gerealiseerd kan worden op organisatorisch gebied en op hoofdlijnen voor techniek. Dit conceptprogramma is in de zomer van 1997 voor het eerst aan de leden van het toenmalige CoBIM (het huidige Co-M, zie tevens § 3.1) voorgelegd. Na goedkeuring van dit stuk is dit in april 1999 aan de hoofdafdelingen AN en IVV, als beheerders van de kunstwerken waarin de energieverbruikende installaties zich bevinden, aangeboden. Naar aanleiding hiervan en in overleg met de projectleider Milieuzorg is er een startnotitie opgesteld om tot uitvoering over te kunnen gaan.

In deze startnotitie is de opzet en uitvoering van energiezorg binnen de Directie Noord-Holland beschreven. Als eerste zal een aanvang genomen worden met de inventarisatie van energiegegevens. De inventarisatie van deze gegevens is een samenwerking tussen AN, IVV, CX en TZ. Uit deze inventarisatie moet meer in detail blijken waar kansen liggen voor energiebesparing in de installaties van kunstwerken. Tevens zal worden gekeken waar bespaard kan worden op energiekosten. Op dit moment is door CX reeds vastgesteld, dat er voor circa 8 miljoen gulden per jaar aan elektriciteit is ingekocht.

In maart 2000 is de startnotitie energiebesparingsprogramma aan de afdelingen AN en IVV aangeboden en geaccordeerd. De startnotitie zal nu uitgevoerd worden en eind 2000 moet er bekend zijn wat het energieverbruik per verbruiker is en wat de bijbehorende energiekosten zijn.

4.3.2 Toepassing pakket Duurzaam Bouwen voor de GWW-sector

Ook in het werk van RWS NH werkt het pakket inmiddels door (zie § 4.3.2). Aan het pakket Duurzaam Bouwen in de GWW-sector heeft een groot aantal vertegenwoordigers uit de branche gewerkt, o.a. overheden, aannemers, raadgevende ingenieurs en toeleveranciers. In het pakket zijn verschillende uitgewerkte maatregelen zo gelijkmatig mogelijk verdeeld over de verschillende werktypen, objecten en milieuthema's opgenomen. Het pakket bestaat uit 88 maatregelen waarvan 35 'vaste' en 53 'variabele' maatregelen.

Figuur 4.5 Milieubeleidsverklaring Rijkswaterstaat Directie Noord-Holland

De vaste maatregelen zijn zo gekozen dat ze een onbetwist milieuvoordeel hebben, algemeen toepasbaar zijn en niet of nauwelijks tot meerkosten leiden.

De toepassing van de variabele maatregelen moet van geval tot geval bekeken worden. Ze hebben ook een onbetwist milieuvoordeel maar vereisen een extra investering die tot een kostenbesparing in de gebruiksfase kan leiden, afhankelijk van de situatie. De organisaties en bedrijven die toezeggen het pakket te zullen toepassen, worden in een openbaar register opgenomen.

Directie Noord-Holland heeft ingestemd met de toepassing van het pakket met uitzondering van de vaste maatregel G037. Daarin staat "Stel een milieuzorgplan verplicht bij de uitvoering van werken". De directie is met andere opdrachtgevers in de sector van mening, dat deze maatregel een langer implementatietraject vereist. Om tot een complete toepassing te kunnen komen van deze maatregel moet hiervoor een leertraject worden opgestart voor betrokken medewerkers.

Tot op het moment van afronding van dit implementatietraject zullen wij volstaan met het invullen van deze maatregel op onderdelen, zoals nu reeds gebruikelijk, zonder daarbij een compleet milieuzorgplan verplicht te stellen.

4.3.3 Helofytenfilters bij afstromend wegwater A1

In het Gooi doorkruist de A1 een grondwaterbeschermingsgebied. In 1991 heeft Rijkswaterstaat een ontheffing gekregen voor het hebben van een weg in het grondwaterbeschermingsgebied. In de ontheffing is de eis opgenomen dat het wegwater opgevangen en gezuiverd moet worden. Door studies uit te voeren is de kennis over het afstromend wegwater binnen Rijkswaterstaat sterk toegenomen. Er is onderzoek verricht naar de kwaliteit en reinigbaarheid van het wegwater. Aan de hand van deze onderzoeken is door de Directie Noord-Holland een evaluatieonderzoek uitgevoerd, waarin een aantal alternatieven voor de aanpak van de wegwaterproblematiek in het Gooi is onderzocht en beschreven. Rijkswaterstaat NH heeft op basis van een milieurendementoverweging gekozen voor het alternatief Onderhoud & Beheer. Dit alternatief voorziet in drie type maatregelen:

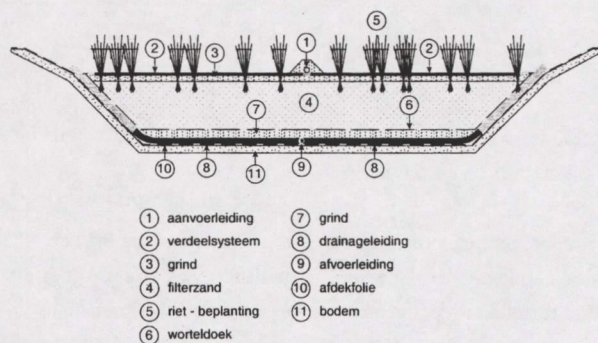
- Infrastructurele aanpassingen waarbij de puntlozingen in het gebied gefaseerd worden aangepakt. In eerste instantie krijgt dit vorm door de aanleg van twee helofytenvelden. Aan de niet-gerioleerde weggedeelten gebeurt in principe niets, omdat het wegwater hier nauwelijks een risico vormt voor de waterwinning.
- Emissiebeperking door uitgaande beheersactiviteiten (ZOAB vegen, kolken reinigen waarbij voorlopig aangesloten wordt op de huidige beheerspraktijk van de dienstkring).
- Monitoringonderzoek naar de effectiviteit van de bovengenoemde maatregelen (een combinatie van het effect van de beheersmaatregelen en de zuiveringsvoorziening).

Plan van aanpak alternatief Onderhoud & Beheer

De maatregelen die in het kader van het beheer-, en onderhoudsalternatief worden uitgevoerd, zijn nader beschreven in een plan van aanpak. De hierin genoemde maatregelen en het daaraan gekoppelde monitoringonderzoek dienen in de toekomst te worden geëvalueerd en te worden voorgelegd aan het Bevoegd Gezag (provincie Noord-Holland). Afhankelijk van de uitkomsten zullen dan aanvullende maatregelen getroffen dienen te worden.

Financiering en communicatie

Het project heeft een sterk innovatief karakter en heeft de ambitie te resulteren in kennisontwikkeling die binnen geheel Rijkswaterstaat toegepast kan worden. Voor de financiering wordt een beroep gedaan op de beheerder en subsidieverleners. Er wordt een communicatietraject ingezet om de kennis ook bij andere dienstonderdelen en overheden onder de aandacht te brengen.

Figuur 4.6 Schematische dwarsdoorsnede van helofytenfilter

4.3.4 Ontsnipperende maatregelen

Het beleidsuitgangspunt is in eerste instantie de ecologische hoofdstructuur zoals bedoeld in het Natuurbeleidsplan. Volgens het SVV25 dient versnippering in de EHS in 2000 met 40 % en in 2010 met 90 % te zijn verminderd.

De wegbeheerder is in principe verantwoordelijk voor het ontsnipperingsprogramma. RSO biedt hierbij inhoudelijke ondersteuning en signaleert mogelijkheden om tot actie over te gaan. Bij de implementatie schakelt RSO TZU in om begeleiding van het werk ter plaatse en besteksbeoordeling en ramingen, mogelijk te maken. In voorkomende gevallen worden (kleinere) projecten geïdentificeerd door dienstkring en RSO, en zonder tussenkomst van TZU, rechtstreeks aan aannemers gegund en door de dienstkring en/of RSO begeleid. Van de geanalyseerde 87 knelpunten zijn er 35 opgelost (40 %), waarmee de doelstelling voor 2000 in 1999 is bereikt.

Controle gebruik

Door verstoring en vandalisme is een deel van de gegevens verloren gegaan, maar in het algemeen kan uit het onderzoek afgeleid worden dat alle gecontroleerde faunapassages, namelijk 25 (= 71 % van 35), regelmatig worden gebruikt. Ruim 70 % wordt ook gebruikt door die diersoorten waar ze in eerst instantie voor bedoeld waren (de zgn. doelsoorten).

De lopende monitoring door Landschapsbeheer Noord-Holland is in het najaar van 1999 voortgezet en uitgebreid. Het monitoringonderzoek wordt, in opdracht van de (Rijkswaterstaat-)dienst Weg- en Waterbouw is eveneens uitgebreid. Hiertoe is op een beperkt aantal plaatsen de faunavoorziening aangepast.

De logica hierin bestaat eruit dat vastgesteld zou kunnen worden of bepaalde aanpassingen tot een (nog) beter gebruik door fauna aanleiding kunnen geven. Resultaten worden medio 2000 verwacht.

Uitgevoerde maatregelen

Project A1 Uitvoering eerste helft 1999: aanbrengen betonnen ecoduike in rijksweg 1, gemeente Laren en gemeente Muiden; aanpassen viaduct en naaste omgeving, inclusief klein-wildtunnel, bij aansluiting Crailo, in rijksweg 1, gemeente Laren; aanpassen bestaande duiker (aanbrengen loopgoot), in rijksweg 1, gemeente Muiden.
Totale uitvoeringskosten ca. 2 miljoen gulden.

Project N9 In het kader van Groenplan parallelweg (N9 eerste fase) zijn mogelijkheden gevonden om faunapassages te combineren met kleinschalige natuurontwikkeling langs de N9. Er komt een 'loopgoot' in de brug bij Zijpersluis tegelijk met de aanpassing van de oever van het Noordhollandsch kanaal.

- Aanbrengen twee loopgoten in duikers ter hoogte van De Stolpen.
- Aanpassen en vergraven twee graslandpercelen en twee overhoeken (Schoorlham, St. Maartensvlotbrug, Zijpersluis.)
- Voorbereiding (afmaken bestek, afspraken TZU) vanaf 1998, uitvoering 1999.

De totale uitvoeringskosten van het Groenplan bedragen ongeveer 9 ton, met een ecologische component van circa 20 %.

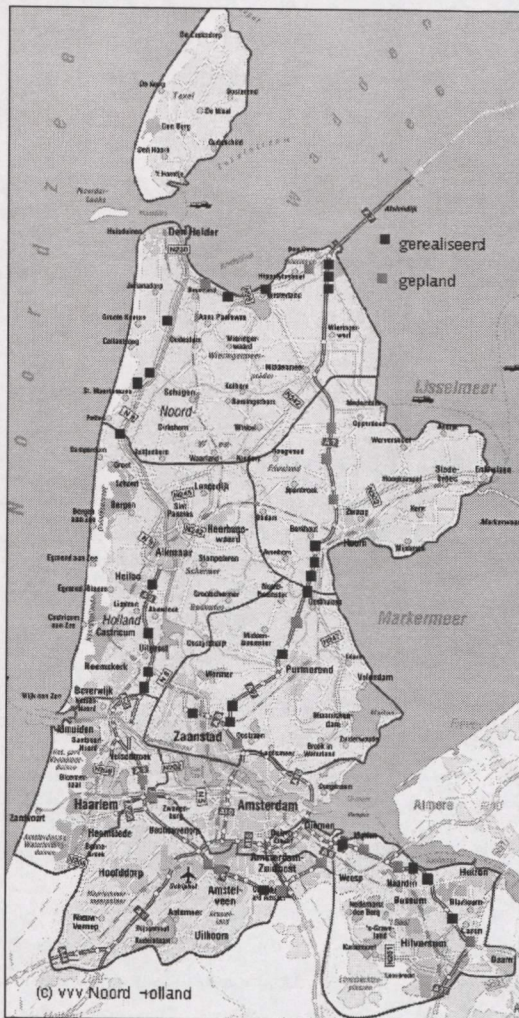
Aansluiting Westerland, N99 In het kader van dit wegenproject zijn in het bestek/ontwerp drie kleinwildtunnels opgenomen. Bij de praktische uitvoering bleek dat er hiervan slechts één uitvoerbaar was, in verband met waterhuishoudkundige problemen.

Beheer Bestaande projecten

Vandalisme Om vandalisme te voorkomen is op twee locaties een spijlenhek geplaatst (kosten circa * 10 000,-).

Vandalisme uit zich door pogingen tot brandstichting (2 locaties), bekladden van informatieborden (1 locatie), verslepen van materiaal (1 locatie) en het stelen van houten planken (die als loopplank voor wild zijn bedoeld, 1 locatie).

Verbeteringswerken In de gemeentes Limmen en Uitgeest is een aantal faunapassages in rijksweg 9 op onderdelen aangepast. In de nabijheid van deze faunapassages gelegen bermsloten zijn oorspronkelijk van een harde beschoeiing voorzien. Door de beheerder is, op verzoek van Rijkswaterstaat, op een groot aantal plaatsen een onderbreking in deze beschoeiing gemaakt. Aanvullende onderbrekingen (oeververflauwingen) zijn gemaakt op de hoogte van de voorzieningen. Ook het hekwerk is aangepast.

Figuur 4.7 Locaties van ontsnipperijsobjecten

4.3.5 Inventarisatie verontreinigingen Rijksoverheidsterreinen

Goed beheer vraagt inzicht in situatie

Voor Rijkswaterstaat is het als beheerder van rijkswateren van belang te beschikken over actuele informatie over de bodemkwaliteit in het beheersgebied. Met name als door de aanwezigheid van verontreinigingen beperkingen gesteld worden aan de huidige of toekomstige gebruiksvorm van een terrein. Bij het beheer en onderhoud moet rekening gehouden worden met eventuele verontreinigingen. En ook bij grondwerken kunnen onaangename verrassingen voorkomen of op zijn minst gereduceerd worden als van tevoren al enige kennis van de bodemkwaliteit beschikbaar is. Verder kan de aanwezigheid van bodemverontreiniging leiden tot risico's voor mens en milieu.

Hoe de Rijksoverheid om zou moeten gaan met bodemverontreiniging, zowel bij grondtransacties als op het gebied van interne milieuzorg, wordt verwoord in de circulaire 'Gedragslijnen bodemverontreiniging in Staatseigendommen' uit 1994 (momenteel worden de gedragslijnen

geëvalueerd en herzien door VROM). Met de gedragslijnen wordt beoogd inhoud te geven aan de voorbeeldfunctie die de Rijksoverheid heeft bij het omgaan met bodemverontreiniging, in het bijzonder bij onderzoek en sanering in eigen beheer.

Uit de gedragslijnen volgde voor alle regionale directies van RWS onder andere de opdracht de mogelijk verontreinigde terreinen die zij in beheer hebben te inventariseren. De Directie Noord-Holland is hier in 1995 mee begonnen. Uitgangspunt was een aanwezige verouderde inventarisatie. Daarnaast werd het archief geraadpleegd en zijn alle dienstkringen bezocht om samen met de betrokken milieumedewerkers de lijst met locaties te controleren en aan te vullen. Het ging hierbij om droge locaties, dus ook om terreinen bij natte objecten zoals bijvoorbeeld een werkplaats bij een sluiscomplex. De waterbodems werden niet meegenomen.

Op basis van deze inventarisatie zijn locaties geselecteerd die voor oriënterend bodemonderzoek in aanmerking kwamen. Dit betreft locaties die vanwege hun (voormalig) gebruik 'verdacht' zijn en waarvan nog geen, of alleen verouderde, bodemonderzoeken bekend zijn. Om voor alle regionale directies de bodemonderzoeken zo uniform mogelijk te laten verlopen heeft het Hoofdkantoor van de Waterstaat de Dienst Weg- en Waterbouw verzocht de coördinatie op zich te nemen en de bodemonderzoeken uit te voeren, in samenwerking met de verschillende directies. Hiervan wordt de kwaliteit al regelmatig onderzocht in het kader van vaarwegbeheer.

Voor de Directie Noord-Holland is in 1999 op ruim zeventig locaties het eerste deel van de bodemonderzoeken verricht en wel de historische onderzoeken voor het bepalen van de onderzoeksstrategie.

In 2000 zal het tweede deel afgerond worden, namelijk bemonstering en analyses van grond- en grondwatermonsters.

Op basis van de resultaten van deze onderzoeken zal voor de verontreinigde locaties een programma worden opgesteld voor nader onderzoek en mogelijke sanering. Het uiteindelijke doel is om voor 2005 een duidelijk beeld te hebben van de bodemkwaliteit van de terreinen die in beheer zijn bij de Directie Noord-Holland en inzicht te hebben in de te saneren locaties.

5 Kaders voor de toekomst

5.1 Realisatie milieuzorgsysteem

Voortgang milieuzorgsysteem RWS NH

Zoals eerder vermeld heeft het DT op 15 december 1998 besloten dat prioriteit gegeven zal worden aan acties op het gebied van het voldoen aan wet- en regelgeving. Vanzelfsprekend betreft dat alle milieuwetten, maar er moeten ook afspraken, convenanten of verdragen op zeer verschillende terreinen onder worden begrepen.

Daarnaast zal prioriteit gegeven worden aan acties op het gebied van meten en registreren. De uitvoering van deze laatste acties zal het mogelijk maken om in toenemende mate een kwantitatief beeld te schetsen van onze activiteiten, bijvoorbeeld ten aanzien van het verbruik van energie, water en primaire grondstoffen, alsmede afvalproductie. Naar aanleiding daarvan zal het tevens mogelijk worden in de toekomst kwantitatieve doelen te stellen. Op dit moment hebben wij onvoldoende inzicht³⁾ in de milieubelasting en het gebruik van grondstoffen om specifiek voor de Directie Noord-Holland kwantitatieve doelen te kunnen stellen. Wel is in paragraaf 5.2 t/m 5.8 een aantal kwantitatieve doelstellingen vermeld, voortvloeiend uit landelijk beleid.

De belangrijkste doelstelling voor 2000 is echter het milieuzorgactieprogramma 2000 uit te voeren!

Algemene ontwikkelingen t.a.v. milieuzorgsysteem

In 1998 verscheen het Nationaal Milieubeleidsplan 3 van VROM, waarin ten aanzien van milieuzorg het volgende is vastgelegd:

“Om de voorbeeldfunctie van de overheid te benadrukken zullen relevante bedrijven en instellingen van de rijksoverheid in de planperiode een goed functionerend milieuzorgsysteem realiseren. De afzonderlijke departementen komen vóór 1 januari 1999 met een Plan van aanpak daartoe.”

Inmiddels heeft VROM in een brief aan alle departementen dit actiepunt toegelicht. ‘Een goed functionerend systeem’ blijkt een systeem overeenkomstig de internationale norm ISO 14001 te zijn (zonder dat daadwerkelijke certificering noodzakelijk is). Rijkswaterstaat Directie Noord-Holland beschouwt zichzelf als een van de ‘relevante overheidsinstellingen’ waarop het NMP3 doelt.

Aan het beleid van de Overheid ten aanzien van het aanpakken van diffuse bronnen, zoals verwoord in de vierde Nota waterhuishouding en het Beheersplan Rijkswateren II, is door de Minister van Verkeer en Waterstaat begin 1997 invulling gegeven in het Actieprogramma Diffuse Bronnen. Ook daarin wordt gesproken van de voorbeeldfunctie van de overheid. Omdat Rijkswaterstaat mede veroorzaker is van enkele van de bovengenoemde diffuse bronnen (met name op het gebied van scheepvaart en bouwmaterialen), zal er op dit gebied invulling aan deze voorbeeldfunctie gegeven moeten worden.

Daarnaast speelt de tendens om de vergunningen in het kader van de Wet verontreiniging oppervlaktewater meer te beperken tot hoofdzaken. Deze ontwikkeling gaat gepaard met een toenemende verwachting van een goed functionerend milieuzorgsysteem bij de vergunningaanvrager. Rijkswaterstaat verleent de Wvo-vergunningen voor rijkswateren. Het is onhoudbaar om vanuit die rol een milieuzorgsysteem te verwachten van anderen en het zelf niet te hebben. Landelijk wordt ernaar gestreefd de invulling van de voorbeeldfunctie door middel van een milieuzorgsysteem te realiseren.

Met het Besluit milieuverlaglegging in het kader van de Wet Milieubeheer worden in 1999 300 (grotere) bedrijven verplicht gesteld een milieujaarverslag op te stellen, zowel een publieksversie als een versie voor het bevoegd gezag. Naar verwachting wordt de plicht tot het maken van een milieuverlag in de toekomst uitgebreid.

5.2 Energiebesparing

Energie Efficiency Rijksgebouwen

Op het gebied van energieverbruik door gebouwen speelt het convenant EER dat in 1992 door VenW is ondertekend. Dit programma is voortgekomen uit een actiepunt in het Nationaal Milieubeleidsplan. Het convenant is opgesteld door de NOVEM in opdracht van het ministerie van Economische Zaken en geldt voor de hele overheid.

Het convenant komt op het volgende neer:

- op nieuwbouw moet 20% energiebesparing worden bereikt door strengere eisen te stellen aan de bouw;
- op bestaande gebouwen moet 17% energiebesparing bereikt worden door energiebeheer en het uitvoeren van (innovatieve) technische maatregelen.

De besparingen moeten worden behaald ten opzichte van het referentiejaar 1989.

In de toekomst zullen wij de aandacht die hieraan enkele malen sinds 1992 is besteed, continueren. Doel is om van al onze gebouwen inzicht te krijgen over de manier waarop ze op dit gebied presteren, wat zij eraan doen om dit te consolideren of te verbeteren.

Efficiencyverbeteringsprogramma

In de derde energienota van het Ministerie van Economische zaken⁴⁾ is een energiebesparingdoelstelling geformuleerd van 33% efficiencyverbetering in de periode van 1995 tot en met 2020 (* 1,7% per jaar over 25 jaar).

Het programmabureau Duurzaam Bouwen van Rijkswaterstaat heeft vervolgens een onderzoek gedaan naar de haalbaarheid van deze energiebesparingdoelstelling. Uit dit onderzoek bleek dat deze efficiencyverbetering technisch en financieel realiseerbaar is. De heer Blom, toenmalig Directeur-generaal, heeft deze doelstelling met een horizon in 2010 en een totale besparing van 20% voor de hele Rijkswaterstaat geadopteerd en verzocht deze doelstelling over te nemen. Momenteel wordt gewerkt aan een project Energiebesparingsprogramma waarin onder andere de realisatie van deze doelstelling voor onze directie is opgenomen (zie § 4.3.1).

5.3 Energieopwekking

In dezelfde derde energienota⁴⁾ van EZ staat tevens de volgende doelstelling vermeld: 10% van het energieverbruik duurzaam opwekken in de periode 1995 tot 2020. Hierbij kan gedacht worden aan windenergie, zonne-energie, biomassa en waterkracht⁵⁾. In het hierboven genoemde project Energiebesparingsprogramma zal deze doelstelling meegenomen worden.

5.4 Bestrijdingsmiddelen

Bestrijdingsmiddelen worden toegepast bij het beheer en onderhoud op en langs rijks(vaar)wegen, kunstwerken en eigen terreinen (zie § 4.1.5). Ten aanzien van gebruik van bestrijdingsmiddelen is in 1991 door de regering besloten in het meerjarenplan gewasbescherming tot een reductie van het gebruik daarvan. In maart 1997 is door een aantal (semi-)overheidsinstanties, waaronder VenW, een bestuurlijk convenant ondertekend inzake de uitvoering van het Meerjarenplan Gewasbescherming Openbaar Groen.

Naar aanleiding van een intern onderzoek naar het gebruik van bestrijdingsmiddelen is door het Hoofdkantoor van de Waterstaat in januari 1998 als streefdoel voor het jaar 2000 'nul-gebruik' vastgesteld.

Er wordt sinds die tijd bij onze directie gewerkt aan vermindering van het verbruik van bestrijdingsmiddelen. In de praktijk blijken er enkele toepassingen te zijn waar vooralsnog geen redelijk alternatief voor bestrijdingsmiddelen is gevonden (zie § 4.2.4). Hiervoor wordt een oplossing gezocht.

5.5 Duurzaam Bouwen⁶⁾

Besteksvoorwaarden

Bij realisatie van werken bestaan belangrijke maar complexe mogelijkheden om milieuvriendelijker te werken. Dit is een veld waarop vele ontwikkelingen, zowel op initiatief van de overheid als door de grond-, weg- en waterbouwsector zelf, tegelijk plaatsvinden. In opdrachten binnen de GWW-sector worden de minimaal toe te passen milieuvriendelijke maatregelen opgelegd aan de opdrachtnemer door het verplicht toepassen van besteksvoorwaarden uit het RAW.

Het RAW is een bestand van besteksvoorwaarden. Aanpassingen daarop vinden plaats door middel van het suppletiebestand (dit wordt periodiek opgenomen in het RAW zelf).

Momenteel staan de milieuvriendelijke besteksvoorwaarden, zoals het hergebruiken van een bepaald percentage van het verwijderde asfalt, in dit suppletiebestand.

Regionale directies van Rijkswaterstaat kunnen bijdragen aan de vulling van dit suppletiebestand. Nieuwe voorwaarden worden tweemaal per jaar aan het suppletiebestand toegevoegd. Milieu- & groenbesteksvoorwaarden worden bijvoorbeeld binnenkort hierin opgenomen.

De inhoud van deze suppletiebestanden is overigens zeker niet een volledige afspiegeling van de meest milieuvriendelijke manier van werken. Binnen de sector zelf, bij zowel de overheid als de commerciële markt, wordt steeds gezocht naar nieuwe mogelijkheden. Het feit dat hieraan tevens economische voordelen zijn gekoppeld, telt zeker mee.

Nationaal Pakket DuBo-GWW

In het Nationaal Milieubeleidsplan-plus van VROM uit 1991 werkt de Overheid de strategie verder uit waarvoor in voorgaande Nationale Milieubeleidsplannen is gekozen en die is gebaseerd op duurzame ontwikkeling. De weerslag van integraal beleid ten aanzien van Duurzame Ontwikkeling vindt zijn neerslag in de Plannen van aanpak Duurzaam Bouwen I en II⁷⁾. Het tweede Plan van aanpak is tot stand gekomen in samenwerking met een groot aantal betrokken partijen. De GWW-sector heeft in dit plan een nadrukkelijke plaats gekregen. Rijkswaterstaat heeft voor het gebied van de GWW een voortrekkersrol. Een belangrijke activiteit voor de GWW-sector was het samenstellen van een Nationaal Pakket Duurzaam Bouwen voor de GWW-sector. Dit in navolging van de pakketten voor de woningbouw, utiliteitsbouw en stedenbouw.

In december '99 heeft het DT van RWS NH besloten tot toepassing van het pakket (zie § 4.3.2).

5.6 Scheepsafval

In het kader van de Wet Verontreiniging Oppervlaktewater wordt er al jaren getrokken aan milieuzorg bij de binnenvaart. Dit is een ingewikkeld onderwerp, omdat het om een grensoverschrijdende branche gaat. Aanvankelijk is er een aantal convenanten afgesloten. Omdat het hier bij goede voornemens bleek te blijven, heeft de Centrale Commissie voor de Rijnvaart een aantal jaren geleden het initiatief genomen om in internationaal verband tot uniforme regels te komen voor het omgaan met afval uit de binnenvaart: 'Het verdrag inzake de verzameling, afgifte en inname van afval in Rijn- en binnenvaart' of kortweg het Scheepsafvalstoffenverdrag. Naar alle waarschijnlijkheid zal dit verdrag in 2001 of 2002 van kracht worden, na goedkeuring door de andere deelnemende landen.

Met het afkomen van de vertaling begin november 1998 is het wetsvoorstel, waarin het Internationale Scheepsafvalstoffenverdrag voor Nederland is neergelegd, een eerste stap om te komen tot een wettelijk kader voor milieuzorg op binnenvaartschepen in Nederland. Rijkswaterstaat zal in het kader van het Scheepsafvalstoffenverdrag een handhavingsrol krijgen ten aanzien van de Rijkswateren.

De stichting Scheepsafvalstoffen Binnenvaart ontwikkelde op dit gebied samen met een aantal overheden een handboek voor milieuzorg aan boord: het Scheepsmilieuplan.

Natuurlijk kunnen wij met milieuzorg op onze eigen schepen niet achterblijven ten opzichte van deze ontwikkelingen binnen de binnenvaartsector. Het Scheepsmilieuplan is met ingang van 1 januari 2000 dan ook op onze schepen ingevoerd.

5.7 Vervoer

In de Nationale Milieubeleidsplannen en het Tweede Structuurschema Verkeer en Vervoer is aangegeven dat moet worden gestreefd naar beperking van de groei van de automobiliteit, onder andere door middel van vervoersmanagement. Een interdepartementale werkgroep heeft onderzocht op welke wijze de (auto)mobiliteit binnen de Rijksdienst kan worden gereduceerd. Dit onderzoek is de basis geweest voor het Ministerraadbesluit in 1991 waarin staat dat elk departement vóór 1 juli 1992 een vervoerplan diende op te stellen. Rijkswaterstaat Directie Noord-Holland heeft naar aanleiding hiervan in de periode 1991-1992 initiatieven ontplooid op het gebied van vervoersmanagement, met als doel het niet-noodzakelijk autogebruik in het woon-werkverkeer terug te dringen. Het afgelopen jaar heeft een actualisatie plaatsgevonden (zie § 4.2.2).

5.8 Integratie milieuzorgsysteem en kwaliteitssysteem

Zoals in de inleiding van hoofdstuk 5 is gezegd is het onhoudbaar een milieuzorgsysteem te verwachten van anderen en het zelf niet te hebben. De Directie Noord-Holland zal de komende tijd dan ook veel aandacht schenken aan het uitbouwen en implementeren van haar milieuzorgsysteem.

In het verleden is besloten het milieuzorgsysteem los van andere zorgsystemen (kwaliteit, ARBO) te ontwikkelen.

Nu de contouren van het milieuzorgsysteem zichtbaar worden, lijkt het zinvol dit besluit nog eens tegen het licht te houden.

Binnen de Directie Noord-Holland en met name bij TZ is veel ervaring opgedaan met kwaliteitszorg en wel zodanig dat ze een ISO-gecertificeerd kwaliteitssysteem hebben. Ook bij RSG wordt momenteel hard gewerkt aan een te certificeren kwaliteitssysteem.

In een kwaliteitssysteem worden onder meer de organisatorische structuur, verantwoordelijkheden, processen, procedures, werkinstructies en dergelijke beschreven.

Een milieuzorgsysteem vertoont grote overeenkomsten met een kwaliteitssysteem. De ISO-normen voor beide systemen zijn op veel punten identiek. Bij de opzet van de ISO-14001 norm is dit ook het uitgangspunt geweest.

Integratie van beide systemen houdt in dat alle aspecten in één managementsysteem worden ondergebracht, dat voldoet aan het totaal van eisen van alle aspectsystemen (kwaliteit en milieu).

Integratie van milieuzorg in een kwaliteitssysteem levert door de vele inhoudelijke en systeem-technische overeenkomsten veel voordelen op.

Op de werkvloer kunnen twee gescheiden systemen tot verwarring en bureaucratie leiden, terwijl men op managementniveau beslissingen moet nemen op basis van verschillende soorten gegevens uit diverse bronnen. Integratie verhoogt dus de duidelijkheid van onze dagelijkse werkzaamheden (transparantie) en het inzicht erin. Dit geldt zowel voor de maatschappij als voor de medewerkers en het management.

Er zijn ook nadelen aan integratie verbonden.

Een onafhankelijk milieuzorgsysteem kan in een kortere tijd worden opgezet dan integratie ervan in een kwaliteitssysteem. Ook kan door het later samenvoegen de omvang van het systeem uit de hand lopen, waardoor het complex en moeilijk te beheersen wordt.

In een te zijner tijd te nemen beslissing, waarschijnlijk in 2000, zal het DT aangeven op welke wijze binnen de Directie Noord-Holland moet worden omgegaan met deze materie.

6 Samenvatting milieujaarverslag 1999

Tweede milieujaarverslag

Voor de tweede keer brengt de Directie Noord-Holland een milieujaarverslag uit. Dit verslag geeft de vorderingen weer die er op dit terrein zijn gemaakt.

De belangrijkste conclusie is, dat milieuzorg meer geïntegreerd raakt in de werkzaamheden en dat het management er meer aandacht voor heeft.

Daarnaast blijkt uit de beschrijving van de voortgang dat er ook nog veel aan gedaan moet worden, met andere woorden, dat de voortgang niet op alle aspecten even succesvol is.

Milieuzorg in relatie tot RWS

Vanuit de taken en visie van waaruit de Directie NH werkt, heeft zij ook te maken met milieuzorg. Rijkswaterstaat is een organisatie met een zeer divers takenpakket waarin milieu op alle onderdelen aan de orde kan komen. Dat kan bijvoorbeeld als kerntaak van een hele afdeling of als indirect onderdeel van een taak, maar ook op beleidsmatig niveau speelt het een rol.

Om serieus inhoud te geven aan zorg voor het milieu wil RWS NH werken met een milieuzorgsysteem. Dit milieuzorgsysteem omvat de uitvoeringsgerichte taken van RWS: planvorming, ontwerp, aanleg, beheer en onderhoud van de Rijkswaterstaatswerken, evenals de taken die daarvoor nodig zijn.

Om zicht te krijgen op taken waarin milieuzorg een rol speelt is er een onderverdeling van de werkprocessen gemaakt in de categorieën Planvorming & Aanleg, Beheer & Onderhoud en Kantoor & Vervoer. Daarbij wordt aangegeven dat al in de planvormingfase rekening gehouden moet worden met eventuele milieubelasting onder het motto: preventie verdient de voorkeur.

Bij het uitwerken van het milieuzorgsysteem wordt aangehaakt bij landelijk beleid dat verankering in de bedrijfsvoering voorstaat. Bij de Directie NH is deze verankering deels bereikt bij de droge onderdelen maar nog onvoldoende bij de natte onderdelen.

Verankering vindt onder andere plaats door de instelling van het Coördinatieoverleg Milieuzorg in 1998. Verdere doorvoering treedt op, doordat in 1999 de leden van het Co-M als voorzitter gaan optreden van de milieugroepen.

Uitgevoerde acties in het kader van milieuzorg

Het milieuzorgsysteem moet voldoen aan de eisen zoals gesteld in de norm ISO 14001. Uit het jaarverslag blijkt dat aan een aantal normen niet is voldaan, bijvoorbeeld het vaststellen van milieudoelstellingen en -taakstellingen. Aan normen zoals het identificeren van wettelijke en andere eisen, is slechts gedeeltelijk voldaan. En aan weer een aantal andere is wel voldaan, zoals het vaststellen van een milieuprogramma en -beleid, en de evaluatie en inventarisatie van milieuaspecten.

Uit te voeren acties zijn vastgelegd in het Milieuzorg Actieprogramma (MAP). Deze acties moeten leiden tot een milieuzorgsysteem en tot waarborging van de continuïteit. Dit MAP wordt jaarlijks geactualiseerd en geëvalueerd, waarbij acties vervangen of toegevoegd worden. Opvallend is de positieve betrokkenheid van de medewerkers bij het formuleren en de start van de uitvoering van dit programma.

Ervaringen tot nu toe zijn dat het enthousiasme, de inhoudelijke interesse en kennis binnen de directie goed is, dat het draagvlak groot is en dat de knelpunten zijn aangepakt middels bijsturingmaatregelen. Deze maatregelen hebben geleid tot verbeteringen van de gestelde milieuprestaties.

Op 13 april 1999 trad het Milieuzorg Actieprogramma (MAP) 1999 in werking.

Van het totaal van alle milieuzorgacties (168 stuks) is 4% afgerond. In de uitvoering van al de acties is 22% vooruitgang geboekt.

In het voldoen aan wet- en regelgeving (9%) is minder dan gemiddeld vooruitgang geboekt, bovendien is er sprake van minder vooruitgang dan in 1998 (13%).

Het jaarverslag geeft een beschrijving van deze resultaten verdeeld over de drie categorieën en werkprocessen dat zowel kwantitatief als kwalitatief.

Daarbij valt een aantal knelpunten te noemen die optreden bij de uitvoering van de acties. Zo zijn de milieuzorgacties met bijbehorende middelen wel al opgenomen in de plannen van de afdelingen maar nog niet afdoende. Daardoor zijn ze in onvoldoende mate uitgevoerd.

Een ander zorgwekkend punt is dat de uitvoering van milieuzorg bijna helemaal van de agenda verdwijnt in tijden van reorganisaties. Ook als er bij een afdeling onderbezetting optreedt kunnen leden van de milieuzorggroepen soms nauwelijks iets aan milieuzorg doen. Ander werk gaat dan voor.

Plannen voor de toekomst

Op basis van de resultaten vastgelegd in dit jaarverslag zijn er doelen en acties geformuleerd in het MAP 2000. Voornaamste doelstelling is vanzelfsprekend de acties in dit plan ook daadwerkelijk uit te voeren.

Verder komen met name aan de orde als doelstelling:

- op termijn voldoen aan de internationale norm ISO 14001;
- werken aan de verbetering van het efficiencyverbeteringsprogramma dat een beperking van het energieverbruik voorstaat;

- behalen van het streefdoel om tot 'nul-gebruik' te komen van bestrijdingsmiddelen;
- duurzaam bouwen verder implementeren;
- uitvoeren van het op 1 januari 2000 ingevoerde scheepmilieuplan voor de eigen schepen;
- besluitvorming over het integreren van het milieuzorgsysteem en het kwaliteitssysteem.

Al met al kan worden vastgesteld dat Rijkswaterstaat NH met dit plan op de goede weg is. Ook het draagvlak is vergroot en de plannen voor het komende jaar laten zien dat zaken die in het jaar 1999 zijn blijven liggen tot uitstel hebben geleid en niet tot afstel.

Colofon

Uitgave: augustus 2000.

Ministerie van Verkeer en Waterstaat,
Directoraat-Generaal Rijkswaterstaat directie Noord-Holland,
Coördinatie-overleg Milieuzorg
Postbus 3119
2001 DC Haarlem

Tekstredactie:

De Overkoming, Wil van Sebille, Den Haag

Vormgeving:

Funcke Ontwerpers BNO, Haarlem

Drukwerk omslag:

Litho Nieuwe Stijl, Heemstede

Informatie bij het Centraal Informatiepunt

Hebt u vragen dan kunt u bellen of mailen naar
het Centraal Informatie Punt van Rijkswaterstaat Noord-Holland.
tel.(023) 530 14 01.
email: info@dnh.rws.minvenw.nl.

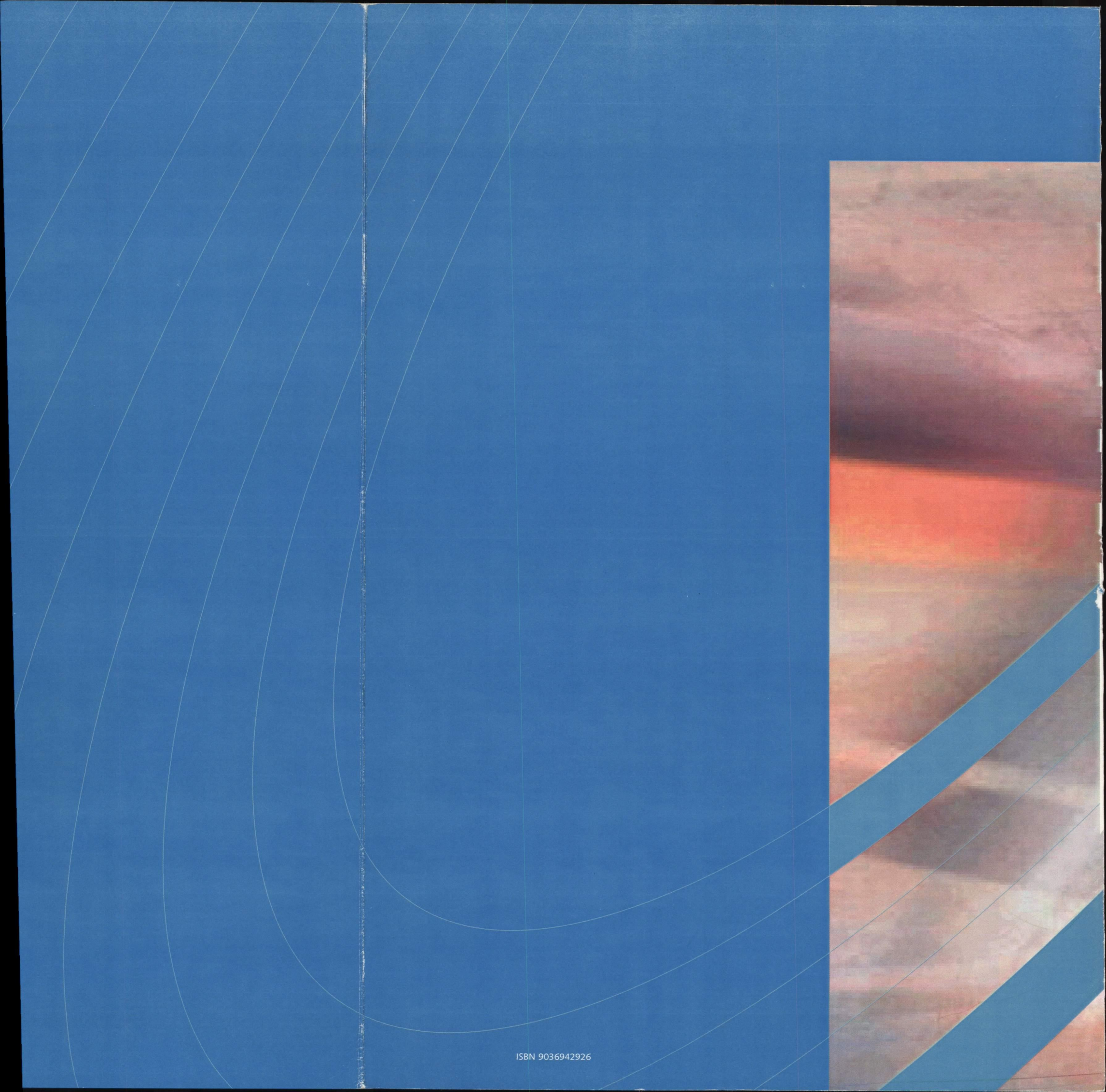
ISBN 9036942926

Verklarende woordenlijst

Afkortingen	
AN	hoofdafdeling Water
ANWE	afdeling Emissies
ANWH	afdeling Handhaving
Co-BIM	Coördinatie Overleg BedrijfsInterne Milieuzorg
Co-M	Coördinatie Overleg Milieuzorg
CX	Stafafdeling Controller
DT	Directieteam
DuBo	Duurzaam Bouwen
DVM-EM	Verkeerscentrale Noord-Holland (De Wijde Blik)
EER	Energie Efficiency Rijksgebouwen
GWW	Grond-, weg- en waterbouw
IEB	stafafdeling In- en Externe Betrekkingen
IEC	afdeling Communicatie en Marketing
IEF	afdeling Facilitaire Zaken
ISO-normen	normen volgens International Standardisation Organisation
IVV	hoofdafdeling Integraal Verkeer en Vervoer
KAM	Kwaliteit, ARBO, Milieuzorg
kWh	Kilowattuur
LCA	Levenscyclusanalyse: een product wordt vanaf het maken tot en met het einde van de levensduur ervan bekeken
MAP	Milieuzorg Actie Programma
MER	Milieu Effect Rapportage
NMP3	Derde Nationaal Milieubeleidsplan
NOVEM	Nederlandse Organisatie voor Energie en Milieu, Utrecht.
OR	Ondernemingsraad
P&O	stafafdeling Personeel en Organisatie
RAW	Rationalisatie en Automatisering in de Wegenbouw
RS	Hoofdafdeling Openbaar Bestuur en Strategie
RSG	afdeling Grondzaken
RSO	hoofdgroep Strategie, Milieu en Regionale Ontwikkeling
RSR	hoofdgroep Bestuurlijke en Juridische Zaken
RWS	Rijkswaterstaat
RWS NH	Rijkswaterstaat directie Noord-Holland
SVV2	Tweede Structuurschema Verkeer en Vervoer, Ministerie van Verkeer en Waterstaat, juni 1990
TAM	Toepassing Alternatieve Materialen
TZ	Hoofdafdeling Realisatie Werken
TZU	Afdeling Uitvoering
TZWED	Werktuigbouwkundige en Elektrotechnische Dienst
VenW	Ministerie van Verkeer en Waterstaat
VROM	Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer
Wbb	Wet bodembescherming
Wm	Wet milieubeheer
Wvo	Wet verontreiniging oppervlaktewateren
ZOAB	Zeer open asfalt beton

Noten

1	AR-meting ofAutoratio-meting is een getal dat de verhouding weergeeft tussen het aantal medewerkers en het aantal auto's in het woon-werk-verkeer. In dit getal is tevens het aandeel carpoolers meegewogen.
2	Round-up Bestrijdingsmiddel.
3	Er wordt her en der wel gemeten en geregistreerd (zie hoofdstuk 5)
4	Derde energienota, hoofdstuk 2, Ministerie van Economische Zaken, ISBN 903990949, SDU Uitgevers, 1996 Energiebesparingsnota, Ministerie van Economische Zaken, 1998
5	Duurzame energie in opmars, actieprogramma 1997-2000, Ministerie van Economische Zaken, 1997.
6	Duurzame ontwikkeling richt zich op "een ontwikkeling die voorziet in de behoeften van de huidige generatie zonder daarmee voor toekomstige generaties de mogelijkheid in gevaar te brengen ook in hun behoeften te voorzien". (Nederlandse vertaling van definitie uit Sustainable Development, rapport WECD, commissie-Brundtlan, 1987). Duurzaam Bouwen staat voor: zuinig omgaan met grondstoffen, energie en ruimte; beperken van afval; landschappelijk goede inpassing en het beperken van effecten op de omgeving.
7	Tweede Plan van aanpak Duurzaam Bouwen, Ministerie VROM, 1997

ISBN 9036942926